

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Jul i Nordsjælland

Julen 1967

27. aargang

Jul i Nordsjælland

UDGIVET OG REDIGERET AF

ERIK GRIBSØ

1967

SYVOGTYVENDE ÅRGANG

FREDERIKSVÆRK
FREDERIKSVÆRK BOGTRYKKERI
ALF JENSEN

INDHOLD:

»Kristus, — Guds levende ord«. Af Emus Jensen	3
Nu tændes de stjerner. Aftensang af Johannes Jørgensen	4
Til den store guldmedalje. Af Svend Rindholt	5
Et sekel i den gamle sundby Helsingør. Af S. K. Petersen	13
Fra den Kgl. Ballet til nordsjællandsk præstegård. Af Niels Friis	15
Nordsjællands-rejse med Frederiksværk som endemål	17
Hos digteren i Hareskovby. Af Eyvind Rafn	21
Nordsjællandske skærmtesprog	24
Glade erindringsglimt fra Birkerød Kostskole. Af S. Borella-Hansen	25
Skuespilleren, der blev færgemand i Frederikssund. Af Erik Gribsø	30
Nordsjællandsk stubmøllens saga. Af Morten Wiberg	31
En skriveglad konge. Ved Jørgen Paulsen	34
Hammermøllen i Hellebæk. Af Tage Christiansen	38
Nu falder julesneen hvid. Af Max Iversen	41
Chr. VII's vilde fester på Frederiksborg. Af M. W.	43
Hvad de nordsjællandske stednavne betyder. Ved Quercus	44

Eftertryk af
artikler og billeder i »Jul i Nordsjælland« kun tilladt i uddrag
og mod kildeangivelse

Forsiden:
Fra væddeløbsbanen i Klampenborg, træsnit af
Palle Pio

»Kristus, - Guds levende ord«

DET gådefulde og utilnærmelige har altid fristet mennesket, og i en vis forstand kan man sige, at gennem slægtens lange historie har man banket på eller løbet storm mod alle lukkede porte i forsøg på at afsløre de hemmeligheder, der forvares derinde.

I den forbindelse tænker jeg ikke alene på, hvad videnskaben har nået, ved tilfældigheder eller gennem årelangt og opslidende arbejde, men mere på den største og mest lukkede af alle gåder: Livets inderste, livets kilde, – Gud. En gåde, som har holdt stand mod alle menneskelige angreb og afvist alle menneskelige forsøg på at nærme sig Ham ad forskellige veje, og ikke svarer på et eneste spørgsmål. Det er forståeligt, at denne lukkede tavshed har ægget menneskers sind og fået dem til at spejle og lytte, – lytte og spejle overalt: i kunstens rige, i tankens verden, i naturens uudgrundelige mystik, og tit fået dem til at tro, at nu var en flig af dækket ved at løftes, – nu var gåden ved at klarne, fordi de oplevede noget så stort og skønt, at det lå ud over den almindelige hverdags erfaringer. I sådanne øjeblikke talte de om, at de havde set fligen af Hans klædebon eller anet et ekko af Hans røst, når himlen blev violet og tordenen rullede, eller når den dalende Sol forvandlede himlen i vest til et hav af drømmepurpur. Ingen kritikere har ret til at reducere sådanne oplevelser eller stemninger, thi enhver der har et følsomt sind kommer dog nu og da ud for situationer, hvor genklangen af Guds fodtrin eller sporene efter Hans finger endnu kan fornemmes. Men, – intet af dét har løst gådens kerne! Thi hvad har den tavse Gud sagt?

Man glemmer nemlig, at når Gud er Gud, bestemmer Han selv, om Han vil tale til os, og i så fald afgør Han selv, hvor og når det skal ske. Er det forklaringen på, hvorfor Han er gået uden om de steder, hvor mennesker vilde finde det naturligt eller passende, og i stedet valgt en ussel krybbe i et navnløst herberg ved landevejen, eller at Han renoncerede på det store reklameapparat, som vi har så blind tiltro til, og i stedet lod det mest hjælpeløse af alt: et barn, – blive sin mandant, – et barn, der voksede op og blev Hans røst, Hans levende ord?

Levende? Jo, – netop levende! Thi Hans tale til slægten er mere end ord. Det er en levende personlighed, hvor alt hvad personligheden rummer, er Guds tale om sig selv, en afsløring af Hans hemmelighed. Thi ikke sandt: Vil han understrege, at Han møder os på vort eget plan og deler vore kår, kunne Han ikke gøre det mere overbevisende end ved barnet i krybben. Og vil Han røbe sit sindelag, sin indstilling over for os og lære os at se livet i et nyt perspektiv, – ja, så måtte man have et forstenet hjerte i brystet, om man kan lytte til Herrens Ord og ikke føle, at det er Himlen selv, der taler til os. Og endelig: lad være, at opstandelsens under i det tidlige morgengry er lige så uforklarlig som skønheden ved den nyfødte morgen, – så manifesterer Han sig dog midt i dette under som en livsmagt, der er stærkere end død og grav og har flyttet den sidste grænsepæl i livshorizonten helt ind i evigheden og dermed røbet den gåde, som vor hjerte har tumlet mest med og frygtet mest, indtil vi vi mødte Ham:

»Guds levende ord«.

Emus Jensen.

Nu tændes de stjerner

Aftensang af Johannes Jorgensen.

Musik af kriminalassistent Kjeld Jorgensen, Fr.sund.

Nu tændes de stjerner i aftenblå,
og lamperne tændes i stuer,
Guds engle til menneskehjerner gå
med tanker, som trygler og truer.

Nu fjerner sig solskinnets korte fryd,
og freden og stilheden kommer.
Nu stedes jeg fjernt fra al dagens lyd
for hjertets og dagens dommer.

O, Herre, oprejs mig og styrk min fod,
lad jorderigs blændværker vige.
Du købte mig løs med Dit hellige blod
fra trældom i mørkets rige.

Tilgiv mig, o Jesus, den feje flugt,
når tiden var tung af trængsel.
Tilgiv, når mit hjerte var uden tugt
og folte Dit hus som et fængsel.

Før, Herre, mig hjem fra mig selv til Dig —
med alle Guds helgen tilsammen —
thi Du er den eneste livets vej
i evigheds evighed, amen.

TIL DEN STORE GULDMEDELJE

Tegneren Palle Pio, Birkerød, blev hædret med kunstakademiet's højeste udmærkelse i 1947 og 4 år senere knyttet til Berlingske Tidende. I dag er han Danske Bladtegnere's formand.

Af Svend Rindholt

DET kongelige Akademi for de skønne kunster udskriver hvert år konkurrencer for arkitekter, billedhuggere og malere, som har mulighed for at blive belønnet med store og små guldmedaljer.

Det gælder imidlertid, at det er overordentlig vanskeligt at komme i besiddelse af de store. For malernes vedkommende er der de sidste tyve år uddelt to. Men går man langt tilbage i tiden, viser det sig, at kun fire opnåede at modtage denne Akademiets største hædersbevisning indenfor 77 år. I 1870 fik maleren, professor Jørgen Roeds den gang 24 årige søn, Holger Roed, den store guldmedalje for figurkompositionen »Episode fra syndfloden«. Næste uddeling fandt først sted i 1914. Men da blev til gengæld to malere

prisbelønnet. Det var Johannes Glob, hvis motiv var »Løke og Sigyn«, og Axel Bredsdorff, hvis billede skildrer »Drengs første møde med Moa«, en situation hentet fra Johannes V. Jensens roman »Bræen«.

Endelig i 1947 tilfaldt den store guldmedalje Palle Pio.

Det vakte en del opsigt. Ikke alene, fordi der var gået en såkaldt menneskealder siden den foregående uddeling, men også fordi, det præmierede konkurrencearbejde var en tegning.

Den var udformet som en triptykon, altså opdelt i tre billedfelter, og var udført i sortkridt og kul med en laveret underlægning. Motivet var Salomons dom, hentet fra den gammeltestamentlige beretning om jødekongens klogskab, da han skal afgøre en strid mellem to unge mødre, af hvilke den ene har mistet sit nyfødte barn og nu hævder, at det var nabokonens barn, der døde.

Man kan på en vis måde sige, at Palle Pio ikke mødte uforberedt til løsning af netop denne opgave. Forholdet er

Øverst: En rytter i fuld galop. Nederst: Hestestudier 1962

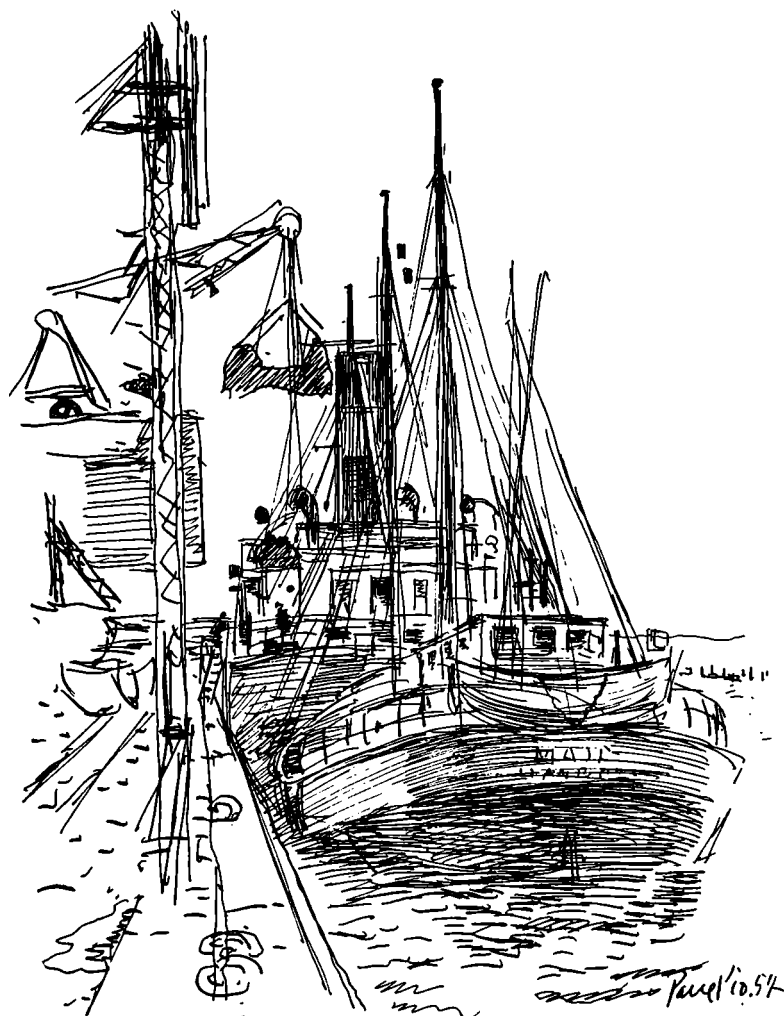
1955: Fabrikant Paul Rasmussen skærer piber

det, at arkitekternes opgave det foregående år, 1946, bestod i at udforme et projekt til en højesteretsbygning. En af deltagerne, Vilhelm Wohlert, der senere erhvervede sig særligt ry ved at skabe Louisiana-museet, mente at kunne tilføre sit udkast en plusværdi ved at antyde en udsmykning af retssalen, og han bad derfor Palle Pio levendegøre forslaget ved at skitsere et vægbillede. For malernes vedkommende blev opgaven i 1947 netop at udforme en sådan monumental dekoration til en højesteretssal og Palle Pio kunne derfor

ligesom gå videre med et gennemført udkast af skitser fra året forud.

Begivenheden vakte, som antydet, nogen opsigt. Ikke fordi nogen ville anfægte værkets artistiske værdier. Men især fordi de tre kartoner var tegninger, der ikke som sådan åbenbarede, hvordan udsmykningen ville hævde sig som maleri, altså som færdigt vægbillede.

Palle Pio havde imidlertid, om end mod sædvane, tegnet sig til den gyldne hæderspris og modtog den store medalje

1957. Skibe i Københavns havn

foruden de 5000 kr., der for 20 år siden fulgte med som rejselegat. Han tog forøvrigt på studiefærd for pengene – i 1948 og 51 – begge gange til Frankrig.

Det kan nok interessere at efterspore, hvad der egentlig går forud for en sådan præstation, og så hertil føje, hvad der siden fulgte for den på den tid 30 årige kunstner. Man

kan da uvilkårligt fristes til at antage, at ganske usædvanlige evner ligger til grund, og at en tidlig udfoldelse af kunstnerisk formåen gik forud i forbindelse med en uddannelse med ualmindelig forløb.

Det var imidlertid ikke tilfældet. For Palle Pios vedkommende gælder, om man skal lægge hans egen bedømmelse

1959: Nordsjællandsk landskab ved Pibe mølle

Damer rider skoleridning

til grund, at han ganske vist tegnede flittigt som dreng, men uden at give særlig usædvanlige løfter, og at han i sin første ungdom udviklede sig som kunstner gennem en støt og grundig uddannelse, uden at rykke frem med stormskridt eller på nogen måde at vise eventyrlig adfærd. Han startede, som de fleste arbejdskammerater, på Teknisk skole og fik den højt skattede og levende interesserede malerinde Bizzie Høyer til vejleder og tilskynder. Efter tre års forløb lagde han, som det er skik og brug, op til Akademiet og blev i 1936 elev på malerskolen hos professor Kræsten Iversen i to år og derefter hos professor Aksel Jørgensen. Han søgte samtidig uddannelse på Akademiets grafiske skole og rykkede efterhånden op i den såkaldte højere skole for lidt ældre elever. Her blev der malet, men for Palle Pio var tegning det primære, sådan som det også blev det, da han meldte sig til guldmedalje-konkurrencen og i januar 1947 hjemførte »grand prix«.

Tidligere havde Palle Pio modtaget forskellige skolepræmier og legater og også senere er tegneren blevet påskønnet fra flere sider. I 1942 modtog han Villiam H. Michaelsens tegnerlegat, der uddeles af Kunstmuseets direktør. Overraskende for ham selv modtog Palle Pio meddelelsen om tildelelse af legatet på selve museet, nemlig under et besøg i Kobberstiksamlingen. Hertil har tegneren i øvrigt solgt flere arbejder, tegninger som litografier, bl a. et portræt af kunsthistorikeren Henrik Bramsen. I 1964 modtog han Alfred Schmidt-legatet og det følgende år »Selskabet Bogvennerne«s legat.

Som udstiller debuterede Palle Pio i 1941 på Kunstnerenes Efterårsudstilling med en samling naturstudier. I 1943 fik han på Charlottenborgs Forårsudstilling ophængt fire tegninger i billedhuggersalen, og i 1947 var udstillet de tre billedfelter til guldmedalje-konkurrencen. Som grafiker har tegneren ofte været indbudt til Charlottenborgs Efterårsud-

Tegneren på hundestilling i Charlottenlund

Hestevignetter

stilling, bl. a. på de af Grafisk Kunstnersamfund arrangerede særlige udstillinger. Han har også deltaget i det litterære tidsskrift »Vild Hvede«s udstillinger i 1941 og 48, og endelig fik han i marts 1965 arrangeret en separatudstilling i Galerie Gammel Strand.

Palle Pio har, som nævnt, solgt arbejder til Kobberstiksamlingen på Statens museum for Kunst og har til et kollegium i Århus malet to opstillinger. Endvidere har han malet altertavler til to jyske kirker. I Arden er i en triptykon skildret Kristi lidelseshistorie med scenerier fra Getzemane Have, Golgata og graven, påskemorgen. Desuden er til Ilderhede kirke udført et opstandelsesbillede.

I offentlige kunstner-konkurrencer har tegneren deltaget i tre tilfælde og har hver gang opnået trediepræmier. Første gang var i 1945, da opgaven var et mindesmærke for Ole Rømer, og hvor Palle Pio arbejdede sammen med billedhuggeren Henry Luckow Nielsen. Det næste år gjaldt det at skabe et mindesmærke til Københavns Rådhus for faldne under besættelsen. Palle Pios forslag var en mosaik, udkast til vægbillede, med skildringer af dramatiske episoder som sabotager og likvideringer. Tredie gang var i 1948, hvor tegneren arbejdede sammen med billedhugger Henning Koppel. Der konkurreredes om udkast til nye pengesedler og Palle Pios opgave blev at udføre landskabelige motiver. På 5 kr. sedlen var således tegnet en fugleflok over en kornmark, medens 100 kr. sedlens motiv var et høstsceneri.

Palle Pio var i 1943-45 billedhugger-professor Mogens Bøggilds medhjælper ved udførelsen af den store gulv-mosaik i forhallen til Århus Rådhus. Men ellers var opgaverne spredte og ret få. I 1951 lykkedes det ham imidlertid at skaffe sig fast fodfæste som tegner ved de Berlingske aviser, og her har han virket siden. Han har tegnet reportager med ret forskellige motiver, en del med interessante iagttagelser fra gadeliv og havn i hovedstaden, i sjældnere tilfælde også portrætter. En hovedindsats er siden blevet tegninger til Berlingske Tidende (morgenavisen) af ridesport, især fra vore væddeløbsbaner. Med blændende sikkerhed er her fæstnet heste i fart og livfuld bevægelse til tegneblokken, øjeblikbilleder i bogstaveligste forstand, hastigt gjorde rids, der blandt fagfolk har ord for ikke alene at være korrekte, trods de voldsomme bevægelser, men tillige fremtræder med en fin, dekorativ virkning – ved sammensætninger til billedfriser.

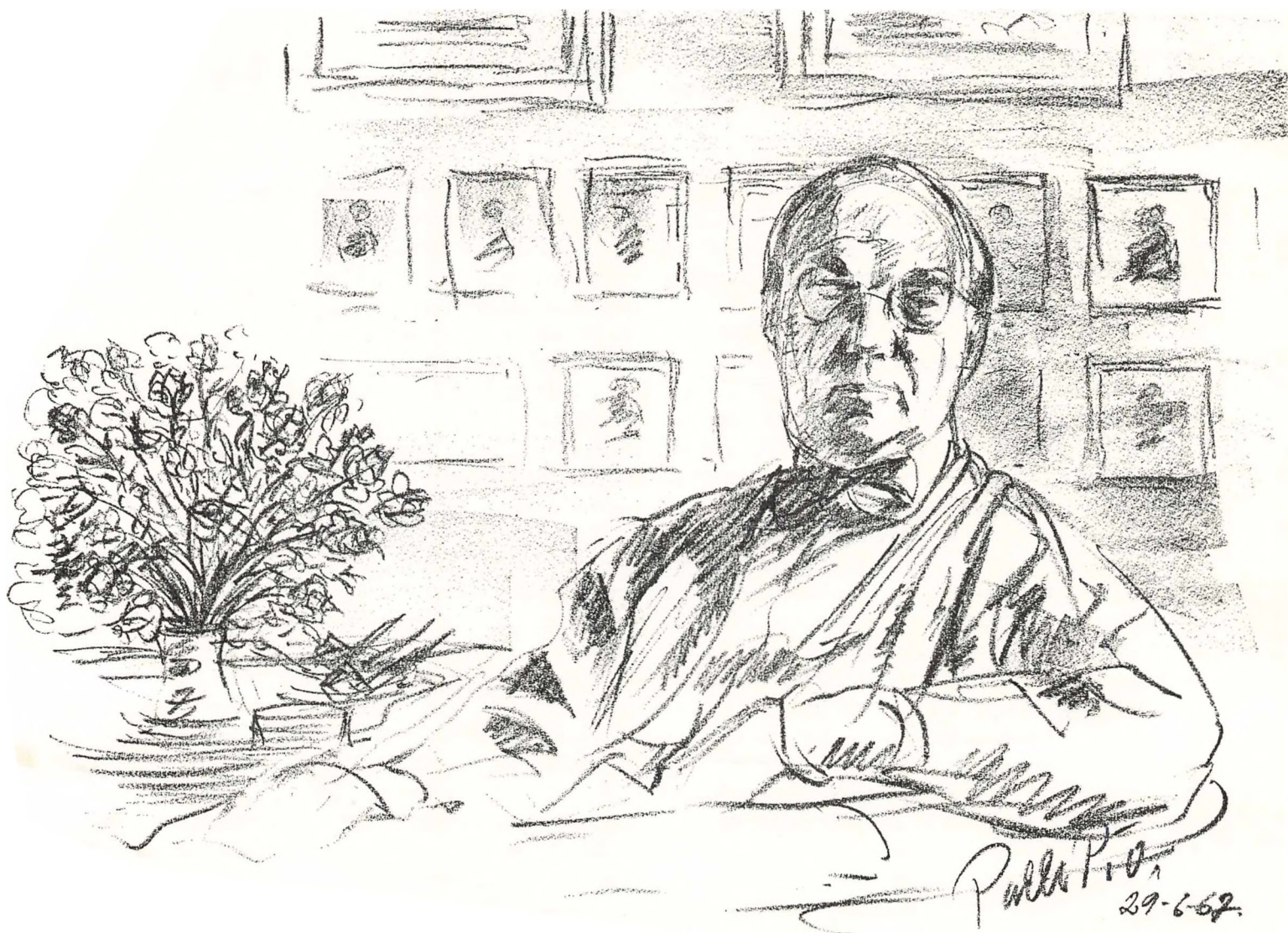
Til Berlingske Aftenavis har Palle Pio de senere år tegnet, foruden bybilleder, også teaterreportager, livfulde scenebilleder, udført med fint forstående indlevelse, også hvor det gælder det portrætlige.

Det kan – med hensyn til ridesportreportagerne – bemærkes, at der i tyske ridetidsskrifter er gengivet en del af Palle Pios tegninger, ligesom det også nu og da sker, at specielt interesserede har erhvervet originaler af tegneren.

I august 1962 foretog kunstneren en særlig tegner-rejse

Teaterreportage fra premieren på »I krig og kærlighed«, Det kongelige Teater, maj 1967.

Portræt af kunstnerens far, skuespiller Elith Pio, tegnet i anledning af 80 års dagen, 3. juli 1967

til festival og tatoo i Edinburgh og samme år valgte for-
eningen »Danske Bladtegnere« ham til formand.

Bogillustrationer er et særligt – ikke stort, men særdeles
vellykket – afsnit af Palle Pios tegnervirksomhed. Det be-
gyndte i 1950. En kreds af fremtrædende Bogteknikere
startede for en del år siden »Grafisk Cirkel«, hvis medlem-
mer udveksler specielt fremstillede og ofte fornemt udstyre-
de publikationer, som de enkelte personligt har udformet.
En af de førende i kredsen, bogtrykker Henry Thejls bad da
Palle Pio om at medvirke til, at publikation nr. 77 »Min
gamle«, skrevet af selveste Ernest Hemmingway, blev liv-
fuld og festlig ved tegnerens illustrationer. Der blev kun
fremstillet 200 eksemplarer og en del af dem må have fundet
vej til bogsamlere også langt uden for Danmark. Det er i al
fald et par gange sket, at amerikanere, officerer stationeret
i Europa, er rejst hertil, har banket på hos tegneren og bedt
ham signere deres eksemplar.

Det følgende år illustrerede Palle Pio »Fra dyrenes ver-
den«, skildringer af Antonius Nielsen, – det er, som det
atter her bekræftes, – ikke mindst fugle og firbenede, der
øver særlig tiltrækning på kunstneren.

Til Det Berlingske Bogtrykkeri's nytårspublikation i ja-
nuar 1959 var det dog en ganske anden emnekreds, tegne-
ren måtte beskæftige sig med. Bogen hedder »Spejlet« og
indeholder erindringer, samlet og skrevet af faderen, skue-
spiller Elith Pio.

Palle Pio. 1-7-60

»De dejlige spahis'er« kalder kunstneren denne tegning af det franske detachement: Den 7. escadron de spahis' besøg på Bellahøj i 1960

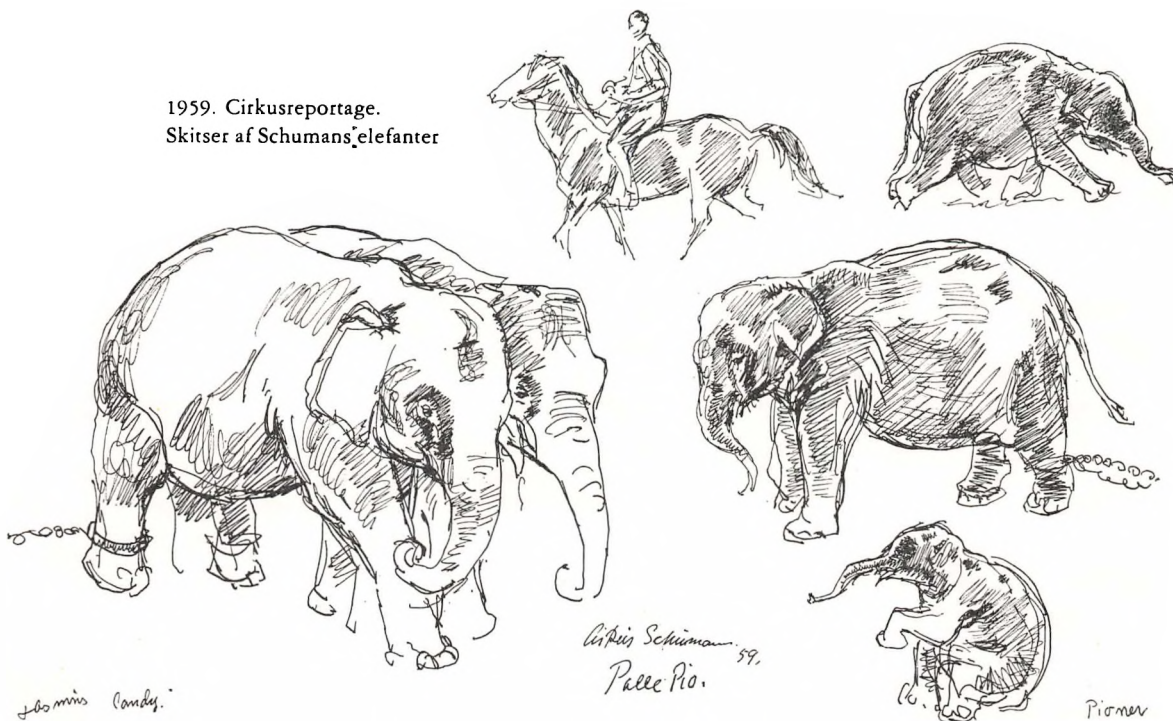
Heste er dog et ikke uvæsentligt indslag i den fortælling fra Ivan Turgénevs »En jægers dagbog«, som Selskabet Bogvennerne har udsendt med titlen »Tjertopkhanovs endeligt« og med illustrationer af Palle Pio. De fremtræder som litografier, der er smukt indføjjet i det helt igennem stilfuldt udførte bogværk.

For Selskabet Bogvennerne er Palle Pio i øvrigt i gang med en ny illustrationsopgave. Det gælder litografier til den franske forfatter Jules Renards dyreskildringer »Histoires naturelles«.

Også et par små værker af H. C. Andersen har Palle Pio tegnet til. Det er »De røde sko« og »Krøblingen«, udsendt af Nordlundes Bogtrykkeri som nytårshilsen i 1965.

Palle Pio bor i et pynteligt gammelt hus ikke langt fra Birkerød. Det er en firelænget bygning »Bakkegården« med bindingsværk og stråtag, og her – i en fløj mod haven, der støder op til Bistrupvejen – har tegneren indrettet sit kunstnerbo. For det tør dette sted nok betegnes som. Men i bedste forstand. For lige så lidt som Palle Pio personligt virker kunstnerisk på den facon, at han er udstyret med Beatles-

1959. Cirkusreportage.
Skitser af Schumans'elefanter

1967: Gråbrødre Torv med Corfitz Ulfeldts skamstøtte placeret, hvor den oprindelig stod

hår, hageskæg, islandstrøje og blå arbejdsbukser, lige så lidt er hans hjem kunstnerisk på den manér, at her flyder alt muligt mellem hinanden, tegnegrejer og tuber, papirlapper, tømte kaffekopper og overfyldte askeskåle, med andre ord et »dejligt« værksteds-virvar, der lader forstå, at her tager man det hele uhøjtideligt og finder det borgerligt at rydde op. – Hos Palle Pio er det først og fremmest lyse og velordnede stuer, man træder ind i, stuer med stilfulde møbler og et sobert præg af hjemmehygge. Selvfølgelig har tegneren sit arbejdsværelse. Men her er alting ryddeligt og med tingene i bedste orden. Ikke for intet havde tegneren i sine akademiår sin daglige gang hos den mest kunstglade af stedets professorer, billedhugger E. Utzon-Frank, der trods den mængde af mange slags ting – malerier, grafik og skulptur, antikviteter og etnografika, bøger og porcelæn – som han omgav sig med, altid lagde vægt på, at stilfuld indretning og streng orden var nøje forbundet med en naturlig respekt for kunst.

Det er ikke rariteter eller særlig sjældne ting, der er samlet i Palle Pios stuer. Men alt er stilfuldt, og enkelthederne er samlet til helheder, stuer, der lader møbler og vægpryd komme til deres ret på en hyggelig og uprentios måde. På væggene dominerer, forståeligt nok, nydelige samlerammer med tegnerens egne værker. Men her er meget andet at

glæde sig over og fængsles af. Der er adskillig grafik – litografier af Toulouse Lautrec, Ludvig Karsten og Svend Johansen, raderinger af Aksel Jørgensen og akvareller af Agnete Varming og desuden skulpturer, figurgrupper og relieffer, af Mogens Bøggild og Luckow Nielsen.

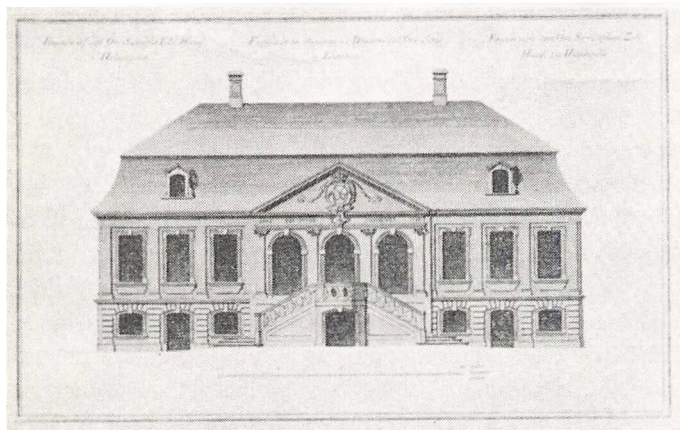
Det er altid yndet, når der skrives om en kunstner, at forsøge på at karakterisere hans værk ved at udpege forbilleder og efterspore påvirkninger fra andre. Skal noget i den retning til slut anføres om Palle Pio, må det vist nærmest forme sig som en påstand om, at der i hans arbejder ikke er mærkbare efterklange af andre at spore. Adskillige har tegnet heste, det skal indrømmes. Men ikke med samme udtryksformer eller grundstemninger.

Derimod fæster man gerne lid til Palle Pio, når han fortæller om kunstnere gennem tiderne, som han har studeret og beundret og derved hentet tilskyndelse hos. Som eminente mestre – også i tegnekunst – fremhæver han især Hans Holbein og Rembrandt. Men han nævner også med ærbødighed og dyb interesse Goya, Delacroix og Ingres, foruden Degas, Lautrec og Dufy samt for bogkunstens vedkommende Luc Albert Moreau. Blandt nordiske er det – ikke mindst som tegner – Erik Werenskiold, han må anse for den rigeste artistiske begavelse.

Et sekel i den gamle sundby Helsingør

Af S. K. Petersen

HAVDE Helsingør i sundtoldtidens 400-årige periode været en kosmopolitisk stad, hvor alle søfarende nationer mødtes og alle tungemål svirrede sammen i babelsk forvirring, så var den nu efter sundtoldens ophør blevet en mere fredelig by, hvor det endnu var tranlampens og de toppede brostens tid, og man levede i fredelig fordragelighed, trods små kår. Der var, som der plejer at være i provinsbyer, en fin ende, men man mærkede ikke ret meget til den. Fortidens stortlevende handelsmatadorer, de fremmede, udsendte konsulere, toldkammerherrerne var forsvundne, ingen stænk mere af sundtoldens guldstrøm, intet tilbage af den florrissante periodes storliv, ikke heller noget særligt kulturspor udover de stilrene palæagtige huse, der stadig står som et minde om fordums storhed.

Helsingør toldkammer, nedrevet 1860

Det smukke toldkammer der lå i Strandgades nordre ende, og andre før det, havde i århundreder været betragtet som den mægtige guddom, der modtog offer fra alle sønationer. Dette toldkammer blev nedrevet i 1860 for at give plads til en forventet havneudvidelse. Som afløsningssum for toldens ophævelse fik staten 30 mill. rdl. efter overenskomst med de fremmede magter.

De næste 20 år efter toldens ophævelse blev de mest tragiske for handelsstanden, adskillige af de danske handels-huse lukkede, forretninger gik konkurs, og byen var kun en skygge af hvad den havde været i de gyldne tider. I denne nedgangsperiode spejdedes der efter nye indkomster. Endelig kom redningsmanden i *Mads Holm*, skibstømmermanden og guldgraveren der var vendt hjem fra Kalifornien og først havde købt et mindre værft i Aabenraa. Senere flyttede han til København, blev medstifter af dampskibsselskabet »Norden«. Han indså, at tiden var inde til at bygge skibe, og stedet hvor et værft skulle ligge, måtte være Helsingør. I

Den daglige leder af Byhistorisk Arkiv, Vor Frue Kloster, Helsingør, S. K. Petersen, fortæller erindringer fra sin barndom i halvfemserne og træk af byens historie.

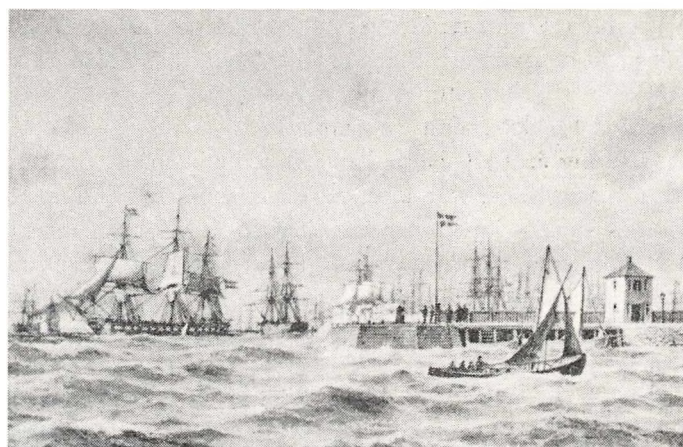
1882 var værftet en kendsgerning, og der blev nu liv bag dets mure, fremad gik det, man kæmpede og sled, for at holde stand mod konkurrence, og lønnen, for hvilken man stred, blev dette gavnrige tempel, der i nu i mange år har været byens største foretagende, og nu beskæftiger over 3.000 mennesker.

*

I min barndom sidst i halvfemserne kunne man endnu opleve dage, hvor der lå mange sejlskibe på reden for at vente på gunstig vind, samtidig med at de benyttede tiden til at proviantere i byen.

Disse dage og tider kunne give den travlhed, der mindede om fortidens myldrende havneliv. Man så båd efter båd komme roende ind til havnen, hvor de først måtte lægge til ved karantænestationen på søndre mole for at blive adspurgt om, hvorfra skibet kom, og om der var syge ombord. Var der intet at bemærke, fik de lov til at sejle til kaj ved den nye jernbanestation. Nu blev der for alvor travlhed; de fire dengang endnu bestående skibsklareringshuse, *K. F. Marstrand*, *Schierbeck*, *Bille* og *V. Kirck's* brokapere søgte på alle måder og med alle midler at få skibskaptajnerne til at søge netop det forma, som de hvr især repræsenterede. Skipperne blev nu vist op til det fima, de ville handle med, og her blev de altid gæstfrit modtaget, hvad der efter en længere sørejse kom dem godt tilpas. Søfolkene, der som regel ikke havde haft forbindelse med land i længere tid, søgte til de omkring havnen liggende beværtninger, hvilket ofte, efter indtagelse af det stærke øl og brændevin, førte til drabelige slagsmål på havnepladsen mellem de forskellige nationers matroser.

En søndag var jeg med lodsdamperen »Helsingør« ude nordpå i Sundet, hvor en flåde af store sejlskibe efter flere

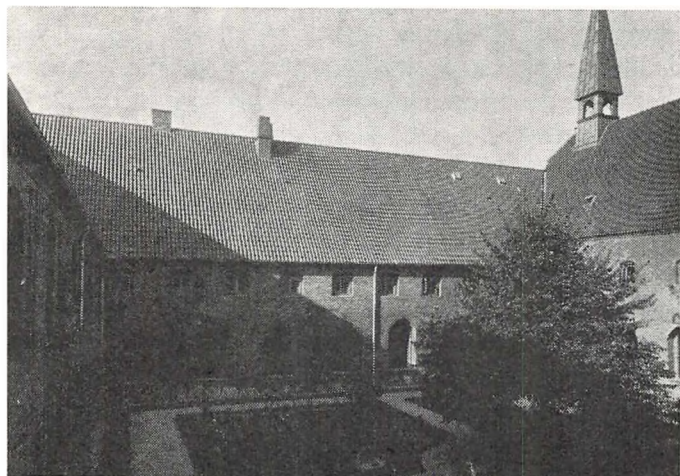
Helsingør red, sommeren 1882, Carl Baagøe pinc.

dages modvind i Kattegat stod Sundet ind. Et stolt og betagende syn var det at se disse smukke sejlskibe og deres manøvrer, når lodsens skibe skulle komme. Der blev brast bak, og snart stod lodsens skibe på halvdekket eller ruftaget og gav sine ordre til at brase fuldt, hvilket blev udført af besætningen under munter sang. Humøret var højt, for de fleste af mandskabet var det nu »homeward bound«. I alt blev der den dag sat 25 lodser om bord i de store sejlskibe.

For den slægt, der er vokset op i byen, for den fremmede, der kommer på besøg, vil Helsingør med sit virvar af gårde fra middelalder til nutid, sin borg, sit sund og sine skove endnu uimodsigeligt høre til, om ikke verdens, så dog landets skønneste sted. Det vil alligevel ikke kunne undgås at føle det stik i hjertet, som vi gamle fornemmer, når vi mindes den by, der endnu i vor ungdom stod næsten urørt fra sundtoldtiden, der rummede alt, hvad vi kunne begære til vore drømme. Vi lukker helst øjnene og mindes.

*

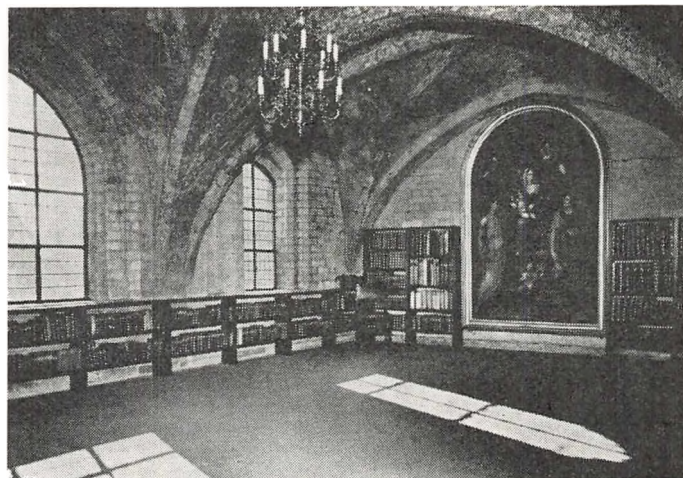
Man kan undre sig over, at så mange turister glemmer, hvilken fængslende og spændende by Helsingør i virkeligheden er. Det er ikke bare Kronborg, der fortæller byens

Karmeliterklostret set fra Fraterhaven

historie, selv om det er Nordens skønneste slot. Gå rundt om i Helsingørs gamle gader, så længe at det mærkes gennem skosålerne, glæd Dem over de gamle huse, hvoraf ca. 70 bygninger nu er fredet, og mon ikke det er nordisk rekord. Men Karmeliterklostret! – Nordens bedst bevarede billede af de fromme brødres borg i hine dage. Det var Erik af Pommern, der satte dette byggeri i gang, men klostret brændte, før det endnu var færdigt.

Omkring år 1450 begyndte man at bygge påny, og som det dengang blev, står klostret den dag i dag. Et herligt gotisk bygværk i rød teglsten. Man føler sig midt oppe i middelalderen, når man færdes i fratergangene under de buede hvælvinger. Med lidt fantasi kan man så levende forestille sig, at de kutteklædte munke netop gik denne vej, til bøn i Sancta Marias kapel i klostrets søndre fløj. Der knytter sig et gammelt sagn til dette kloster. Det lyder så: Da Kristian II havde mistet sin elskede Dyveke, førte han hendes bære til klostret, hvor hun blev bisat under stenhellene

Fra Karmeliterklostret, musikværelset

i portalen, akkurat dér hvor solens stråler når frem præcis klokken tolv. Men ingen forskning har kunnet afkræfte eller bekræfte denne legende.

*

Blandt andre interessante gamle huse indtager apoteket på Strandgade en fremragende plads. Hvem af byens borgere kender ikke »Det gamle Apotek«, stille og fornemt med soluret oppe på muren og den heraldiske svane over den tidligere indgang. Når man kommer ind i det gamle ærværdige lokale, ser man under det mørke bjælkeloft de sirligt udskårne skibsmodeller, symbolet på Helsingørs guldalder som sø- og handelsstad, samt udstoppede krybdyr. På de høje paneler er anbragt en række tegninger og kobberstik, belysende apotekets historie gennem 400 år. I 1884 overtog Johan Rink apoteket, ældre helsingoranere husker sikkert denne særprægede person, altid ens i påklædning som i væremåde, når han for det meste selv var med til at ekspedere.

Det var som ejer af »Det gamle Apotek« og vært for tidens mere eller mindre store personligheder, at han og apoteket skulle komme til at spille en på sin vis betydningsfuld rolle. I det smukke apotekerhjem samledes gennem årene en kreds af folk med navn og rang i kunstens verden. Ak ja, hvem kender ikke dette gamle mystiske lokale, med den sælsomme duft af apotek og hengemt skuffe-em. Huset med bindingsværk og låse, trapper og gange, alt ånder af historie.

Parti fra Helsingør, i midten det gamle apotek

FRA DEN KGL. BALLET

til nordsjællandsk præstegård

Redaktør Niels Friis giver her en karakteristik af en usædvanlig nordsjællandsk præstekone, *Augusta Tuxen*, datter af den berømte balletdigter og -mester August Bournonville.

Af Niels Friis

NÆPPE mange lever mere på egnen – om i det hele nogen — der husker pastorinde *Augusta Tuxen* i Esbønderup-Nødebo, sikkert den mest markante præstekone, de to tvillingsogne nogensinde har haft. Den, der skriver disse linier, traf i de unge år ofte hendes søn, den nu længst afdøde excellence, generaløjtnant, dr. phil A. P. Tuxen, og kan stadig høre klangen i hans stemme, erindre hans stolthed og veneration, når han talte om sin moder og hendes usædvanlige levnedsløb. Det har han også på forskellig måde skildret i skrift, så billedet af hende står stadig smukt og klart.

Augusta Tuxen var datter af en af den danske roman-tiks store mænd, balletdigteren og -mesteren August Bournonville. At han gerne så, at han datter skulle finde en fremtid ved balletten, var naturligt, og alt tegnede til, at det også kunne gå sådan. Tidligt kom hun på den kongelige balletskole under faderens vejledning, og kun 12 år gammel fik hun sin egentlige debut, som den unge konge i faderens ballet »Erik Menveds Barndom«. Kritikken sagde, at i hendes fremstilling af Erik lå så megen naturlighed, sjælfuldhed og utvivlsom bestemthed, at den tydede på et virkeligt talent.

*

Da Augusta var blevet konfirmeret, sendte faderen hende til Paris – eller rettere fulgte hende derned – for at hun på den store opera, den scene, på hvilken han selv i de unge dage havde fejret så store triumfer, kunne fortsætte sin uddannelse, udvide sin kundskaber. Med sig i sin bagage bragte hun en lille håndskreven bog, indbundet i sort safian og med guldforsiringer: »Souvenir de ton père«, erindring om din fader, stod der på dens første blad, dens øvrige rummede kærlige og gode råd og formaninger, som mesteren medgav sin unge datter i det øjeblik, da han ikke selv længere kunne have hende i syne. De er meget smukke.

I Paris kastede Augusta Bournonville sig over dansen og musikken hos berømte lærere, til hvilke hendes ikke mindre berømte fader havde introduceret hende. Lidt efter lidt blev det musikken, hun lagde hovedvægten på, og da hun efter studieopholdet vendte hjem, havde hun gode betingelser for at blive en udmærket pianistinde. Meget ung var hun, men alligevel begyndte hun som lærerinde i musik og dans og fik hurtigt mange elever i hovedstadens mest ansete familier. Men længe varede dette ikke.

Hun var lige fyldt 20 år, da hun traf og forlovede sig med den unge Mandrup Peder Tuxen, af den store officers- og embedsmandsslægt, der lige var blevet udnævnt til sognepræst i Tandslet på Als. Med ham drog hun efter et strålende bryllup i Christiansborg Slotskirke og på Skydebanen – det var således ikke noget ganske almindeligt præstebryllup – til den frodige slesvigske ø, hvor præsteparret de kommende fjorten år skulle komme til at øve en så smuk gerning, i hvilken ikke mindst præstefruen var meget aktiv.

Parret var i det hele nok bedre stillet end præstefolk var og er for det meste. Tandslets præstegård blev i den nationalt bevægede tid mellem de to slesvigske krige et af danskhedens arnesteder, et kulturelt centrum, og den blev det også under krigen 64, da den var dels stabskvarter, dels også kvarter for en række udenlandske krigskorrespondenter – dem glædede hun ved sit spil og fascinerede hun med sin personlighed, og hendes navn stod at læse i alverdens fremmede aviser.

Om Bournonville beklagede, at hans talentfulde datter således var tabt for teatret, ved man ikke. Men inderst inde har det nok glædet ham, at hun blev præstekone – og således på en måde bevægede sig fra een yderlighed til en anden, næsten selvfølgelig, passerede det svælg, der efter manges mening dengang var mellem kirken og teatret, og ikke mindst balletten. Han stræbte stedse efter at tilkæmpe den »en anstændig plads i kunstens rige«, skaffe den øget anseelse, altså. At en ung danserinde som en ganske naturlig ting gled ind i gerningen som præstekone, vejede virkelig til i den henseende.

Springet var ganske overordentlig stort. Men, siger general Tuxen et sted om sin moder, hun blev en ideel præstekone af den gamle skole, var sin mand en ypperlig medhjælper, ledede i 40 år utrætteligt og dygtigt en stor landhusholdning, opdrog og oplærte sammen med ham en talrig børneflokk, udfoldede en stor velgørenhed og stor gæstfrihed. Hun glemte aldrig sin kærlighed til kunsten, men fik også tid til at vedligeholde og udvikle sin musikalske dygtighed. Heller ikke dansen glemte hun – denne karakteristik af hende gælder både hendes gerning i Tandslet og i Esbønderup.

I Tandslet blev det en skønne dag forbi. Slesvig gik tabt for det danske fædreland i 1864, pastor Tuxen var en af de danske præster, der længst holdt ud under det preussiske

Augusta Bournonville, efter maleri af Edv. Lehmann (1845)

herredømme. Men heller ikke han formåede at blive ved. Da hans forbliven gjordes afhængig af den forhadte ed til den preussiske konge, som ingen god dansker kunne eller ville aflægge, var sagen klar. Han nægtede, blev først suspenderet, senere afskediget, og den store præstefamilie måtte forlade Als og drage op i kongeriget – foreløbig i uvished om fremtiden.

Det var dengang meget svært for de fordrevne slesvigske præster at få embede i kongeriget. Der gik dog ikke mange dage efter familiens udjagelse fra Sønderjylland, så modtog pastor Tuxen kaldelse til embedet som sognepræst for Esbønderup og Nødebo – de to sogne, nu længst adskilt, hørte sammen dengang. Her fortsatte præsteparret den gerning, det så strålende havde begyndt på Als, og som iøvrigt havde skaffet familien venskabsbånd, der forblev uløselige helt ind i næste generation.

*

Da Augusta Tuxen sammen med sin mand rykkede ind i Esbønderup præstegård, kom hun på en måde tilbage til hjemstavnen. Hun var her lige i nærheden af det elskede Fredensborg, der havde været familien Bournonvilles sommeropholdssted gennem mange år, og som den yderligere havde tilknytning til derved, at August Bournonvilles fader, den gamle balletmester Antoine Bournonville, havde beboet et hus på slottet, ved særlig kongelig velvilje. Det er iøvrigt ikke udelukket, at en sådan også har ligget bag pastor Tuxens udnævnelse til Esbønderup.

Hertil medførte han og hans hustru mange smukke traditioner, deriblandt også julens. General Tuxen har berettet

om nogle af dem: Hver juleaften etablerede fader i sin stue en lille butik, hvor vi børn for vores sparepenge købte legetøj og billeder, som vi drog ud med og fordelte til vore små venner. Da vi overalt blev trakterede med utrolig store æbleskiver og mjød, og da vi også tog godt til os ved det hjemlige julebord, var julenat i reglen ret urolig. »Jeg mindes med glæde de julepresenter, du og dine brødre har givet os«, sagde en af vennerne mange år senere; »de er jo naturligvis forsvundet tillige med de glade barnedage, men de vil først sent forsvinde af min erindring . . .«

Medens børnene var ude, var der stort ryk-ind i præstegården af kvinder, der modtog gaver af kød, flæsk, brød, kager og kolonialvarer og et eller andet klædningsstykke eller en nyttig ting. Moder udfoldede en stor velgørenhed, mangfoldige var de koner, der fik lov at hente en krukke mælk; hun lavede sygemad og hjælp, hvor hun kunne.

Hvorledes forældrene fik tid til at pynte det juletræ, som vi aldrig måtte se før på selve aftenen, er mig en gåde, men pyntet blev det, og selv havde de lavet hele juletræspynten og adskillige af gaverne.

Noget af det mest spændende ved juleaften var udpakningen af de københavnske julekasser. Gaverne var i regelen tarvelige; men enten de nu bestod i en æske tinsoldater, en bliktrompet, en træsabel, et stykke ildelugtende sæbe eller en flaske med tvivlsom parfume, gjorde de altid stor lykke.

Selve juletræet var et levende grantræ, taget ind fra haven og anbragt med sin jordklump i en stor spand; efter julen blev det sat ned igen og groede videre; så kunne det i fred og ro tænke på den svundne herlighed, og det med mere ublandet glæde end H. C. Andersens grantræ, der var rodløs. Det hele var en art værnepligt, der påhvilede havens graner; en ende kulørt uldgarn, en dråbe farvet voks, fortalte længe, at det træ havde »været indkaldt«.

Bag julens mange forberedelser og skikke stod, som i alt, hvad der skete i præstegårdens dagligliv, Augusta Tuxen. Hendes mand, pastor Peder Mandrup Tuxen, er her kun nævnt i relation til hende – om hvem disse linier jo drejer sig. Men der er grund til at nævne, at han var sine sogne en god præst. Hans søn, generalen, udtaler sig stilfærdigt og beskedent om ham. Havde han kendt Kaj Munks karakteristik af en kollega: En ganske almindelig landsbypræst – havde han måske brugt den om faderen.

*

Pligttrøskab var et fremtrædende træk i pastor Tuxens personlighed – det gik på smukkeste måde i arv til hans søn, generalen. Denne afrunder billedet af ham ved at fortælle, at fra sit dødsleje lod han sig bære over i kirken for at forrette konfirmationen på den fastsatte søndag. Han ville ikke at nogen af de unge skulle komme for sent ud i deres pladser; konfirmationen var jo dengang på helt anden vis endnu et tidehverv i de unges tilværelse.

Han døde i 1891, hans hustru overlevede ham i 15 år. Da hendes gerning som nordsjællandsk præstefrie var forbi, vendte hun sig atter i højere grad mod kunsten; højt op

i årene kunne hun med interesse og bestandig vågen, sagkyndig kritik følge en balletopførelse, som hun oftere også havde gjort det, når hun var på besøg i hovedstaden og havde foretaget den dengang lange rejse derind fra Esbønderup præstegård.

Få måneder før sin død overværede hun, omgivet af børn, børnebørn og den Bournonvilleske slægt, den festforestilling hvormed Det kongelige Teater fejrede 100-års dagen for hendes faders fødsel, i mellemakterne opvartet af gamle stivbenede herrer, der i længst svunden tid havde beun-

dret hende som den lille barnekonge og været hendes bal-kavallerer i ungdommens år.

Et meget usædvanligt levnedsløb var afsluttet, da Augusta Tuxen i 1906 lukkede sin øjne. Et meget harmonisk tillige – indadtil, familiemæssigt, udadtil også. Den lille danserinde, der blev præstekone, havde levet livet rigt. I kunstens skønne tempel havde hun fået sin indvielse til det. Den havde modnet hende stærkt, rigt og smukt til gerningen i de to præstegårde – Tandslet på Als, Esbønderup i Nordsjælland.

Nordsjællands-rejse med Frederiksværk som endemål

Af en ukendt medarbejder ved »Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn«, uddrag af artikel fra 1819.

Fra København over Fredensborg, Esrum og Helsingør til Frederiksværk, — et levende tidsbillede fra forrige århundrede . . .

DET var den 1. august 1819 om morgenen, jeg, i selskab med adskillige af mine nærmeste frænder tiltrådte rejsen til Esrum og Frederiksværk.

Min rejseplan var at tage lige til Fredensborg, derfra til Esrum og fra Esrum til Frederiksværk. Vi tog vejen igennem Hirschholm, der nu har mistet sin egentlige mærkværdighed – slottet. Der er nu intet mere tilbage af denne Christian den Sjettes stolte pragtbygning, en jævnaldrende af Christiansborg, end den pavillon, hvori slotskirken er, og som ventes nu at skulle blive menighedens kirke.

At Christiansborg, på murene nær, i en eneste nat blev fortæret af luerne, var et tilfælde, men at Hirschholm med sine prægtige gemakker, sine mange marmorbilleder, sin lysthuse, vandfald, grotter, statuer opfyldte hauge så at sige skulle falde sammen af sig selv er besynderligt.

Vi kom under en skyllende regn til Fredensborg. Jeg ved ikke selv hvorledes det er: Slotte som Fredensborg må ses i solskin, når ikke vort sind skal forstemmes.

. . . Slotshaugen, der egentlig mere er en lund end en hauge, fandt jeg i en bedre tilstand nu end for en halv snes

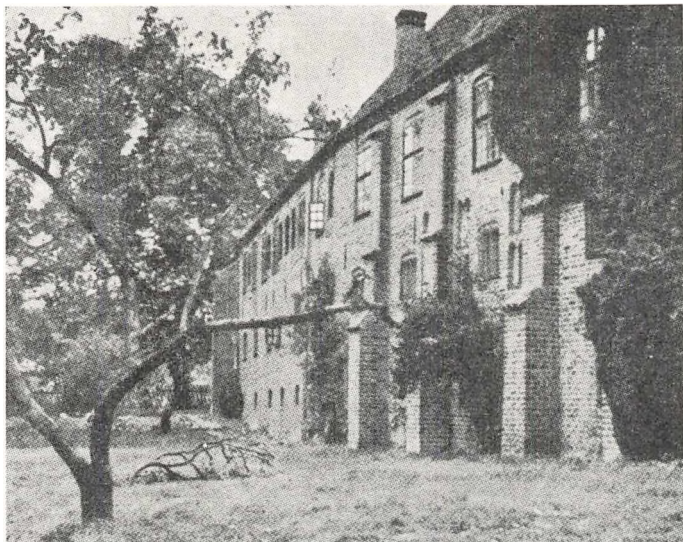
år siden. Billedstøtterne i Nordmandsdalen, som da var meget forfaldne, er istandsatte og ny opmalede.

Tæt ved haugen er en fasangård, hvori fasaner tillægges og opfødes. Dertil er her en egen indretning, som står under en fasanmesters opsyn. En person må nat og dag passe på fasanerne og af og til ved sit skrig bortskræmme gøgen, ræven, osv., der er store elskere af denne fugleart.

*

Fra Fredensborg tog vi langs med Esrumsøen til Esrum kloster. En mere paradisisk egn kan man ikke tænke sig, og man kan næsten ikke forundre sig over, at Valdemar i sin henrykkelse foretrak dette jodiske paradys for de himmelske og ønskede evig at leve på sit Gurre, som ligger ikke tuldt en mil herfra.

Esrumsø er omtrent en mil lang og en halv bred. På alle sider er den omgivet af smilende kornagre og nydelige boliger. Overalt sporer man en frodigere natur, og det græsende kvæg har her en friskhed, munterhed og trivlighed, der hentryller os i de sydlige landes skønneste egne. Man kører næsten uophørligen igennem skov som ingen økse

På vej gennem Nordsjælland, her Esum kloster

endnu har ødelagt, og i det man beholder søen til venstre, kan man på en temmelig lang strækning endnu øjne det yndige Fredensborg, der lig en stolt svane dukker sin hvide hals op og ned imellem den skov, som omkranser den.

På hin side Esrumsøen er en sådan afveksling af naturskønheder, at øjet ikke er i stand til at overskue dem. Igenem tæt begroet skov nærmer man sig nu Esumkloster.

Melankolsk skjult i det grønne mørke indbyder det til alvorlig eftertanke. Forflytter man sig i tankerne seks århundreder tilbage i tiden, hvilken ganske anden skueplads finder man da ikke her! I denne ensomme skov, hvor man nu næppe træffer et menneske, hvilken færdsel, hvilket ganske andet liv må ikke have mødt her i middelalderen.

På den højre fløj finder man i kælderens svære hvælvninger og tæt ved et slags bryggers, der skal have hørt til klosteret, og hvis massivhed også med vished lader det formode. I kælderhvælvingen findes en åbning, som indtil for nogle år siden var tilmuret, og hvori man, da den blev brækket op, skal have fundet adskillige forbrændte menneskeben. Man har heraf villet uddrage adskillige gisninger om levende brændte syndere, o. s. v. Det er engang bleven en skik at tro, at munkene skulle have gjort sig skyldige i alle mulige afskyeligheder, men den gamle regel, at man ikke bør male Lucifer selv sortere end han er, gælder også her, og jeg ved ikke, hvorfor man uden videre bevis skal gøre klosterdespostismen så skrækkelige beskyldninger.

Den nærværende bygning, den være nu en levning af det gamle kloster eller ej, den være det ganske eller kun for en del, nok er det, man kan ikke betragte den med nogen virkelig sans for det betydningsfulde deri uden at rives løs fra nutiden og mindes tider, som er længst henrundne, hvoraf kun krøniken endnu giver et svagt genklang. På markerne omkring den nærværende bygning finder man endnu ideligen ved pløjningen grundsten af klosterbygningerne, som i sin tid må have været temmelig vidtløftige.

*

Ikke langt fra Esum kloster findes to anlæg, der fortjener enhver vandrendes opmærksomhed. Det ene er den

skønne transportkanal og det andet det bekendte kongelige skæferie.

Kanalen er 30 fod bred og 5 fod dyb, den løber i lige linier, der på nogle steder er bøjede med en liden vinkel, fra søen til havet eller Kattegat ved en mølle, som kaldes Dronningmøllen, i en strækning af 27.340 fod eller $1\frac{1}{8}$ dansk mil. På hver side er den belagt med græstørv eller besæet græs. På den ene side er der anlagt en trottoir for de heste, som skulle trække prammene, hvorpå transporten sker. En dobbelt rad frugttræer, som er plantede langs med kanalen, forskønner endnu mere dette nydelige anlæg. På to steder tæt oppe ved søen og lige for Esum overskæres den af veje som fører over den ad nette broer.

På denne kanal transporteres træet fra de skove, som omgiver Esrumsø og indbefatter en strækning af 8 til 10.000 tdr. land eller omtrent 1 kvadratmil. Man kan antage, at denne skov leverer årligen i det mindste 5000 favne brænde som København nu forsynes med, men som ville være så godt som tabte, dersom de ikke kunne føres ad denne kanal, da omkostningerne i så fald ville overstige træets værdi.

Prammene, hvoraf hver kan indtage ti favne brænde, lades ved dens bredder og tre sådanne både eller tredive favne trækkes af een hest. Skulle de føres på vogne, ville hertil udfordres 180 heste og 90 mennesker. Når prammene kommer en halv mil ned mellem skovbankerne, hvor kanalen er afbrudt, udlæsses de. Brændet henkastes på en skråplan og glider af sig selv ned i en anden nedenfor liggende pram, der fortsætter på kanalens anden halvdel ned mod havbredden.

Det kongelige skæferie ligger på den sydøstlige side af kanalen. Dets bestemmelse er at forædle landets fårearter, og til den ende blev i året 1797 den hidtil på Lynggården ved Frederiksborg værende fårestamme bragt til Esum, hvor der af Klostermarken blev afgivet 300 tønder land til skæferiet, som er inddelt i tolv skifter. Fårene får her den fornødne græsning og det meste af deres vinterforbrug. Skæfergården er opført i midten.

1797 lod regeringen komme fra Spanien omtrent 300 spanske væddere og får. De bestod af 6 flokke og var udvalgte af de berømteste fåreflokke i Spanien. Enhver flok har sit mærke, som dens afkom beholder og bevarer ublandet, thi enhver flok har sine fortrin. Allerede 1803 bestod skæferiet af henved 1000 stykker.

I de fleste danske provinser er nu mangfoldige af disse får udbredte fra skæferiet. Efter bestemmelse skulle derfra udsendes årligen 155 vædere og 80 får, når kolonien selv først havde opnået en grad af fuldkommenhed. Af hvilken vigtighed dette institut er for landet indses let, når man betænker, at Danmark ejer henved 1 million får og at uldproduktionen altså er, når man kun regner 2 pd. uld af hvert får, 2 mill. pd. Når man beregner hvert pund fin uld til 5 rmbk. i sølv, så udgjør det for 2 mill. pd. henved 1 mill. 700.000 rbdllr.

Lige ved Esum fortjener endnu at lægges mærke til et i nyere tid opført fangehus for forbrydere fra amtet. Man forsikrede os, at der i dette øjeblik sad 18 forbrydere der

og iblandt disse adskillige, som sigtes for ildspåsættelse. Det var mig skrækkeligt at finde her midt i naturens skyldfrie skød en så stor samling af misdædere, og især af det slags som hører til de afskyeligste i forbrydelsernes række.

*

Vi fortsatte nu vor rejse fra Esrum for at nå målet for denne – Frederiksværk.

Fra Esrum til Helsingør kommer man næsten uophørligen igennem skov, som afveksler med Agerland, men aldrig så snart er man kommen et stykke forbi denne kirkeby, så åbnes for os en ganske anden natur. Man ser sig ligesom med et forflyttet fra Italiens skønneste egne til den Lyneborgske hede

Man befinder sig her på en hede af flyvesand, besat med melankolsk marehalm og andre sandvækster. På venstre side løber den spejklare Arresø, der forgæves skyller op mod den utaknemme jordbund. Vognhjulene borede sig ned i det dybe flyvesand, der er så fint som støv. Vi måtte stige af vognen, da den hvert øjeblik stod i fare for at vælte, og vandrende til fods søgte vi således at nå Sandhuset, et sted, hvor man atter træffer frugtbar agerland.

Den egn, hvori vi nu befandt os, må, førend flyvesandet anrettede der ødelæggelse, have været meget beboet, og nogle antage, at Halsnæs i oldtiden har været en ø med sanddyner ved indløbet til Isefjorden, og at dynerne omsider er blevet landfaste.

Men rimeligt er det, at de såkaldte næssekonger holdt sig mest til næsjerne, hvor de sikrest kunne anlægge deres borge og bekvemst drive vikingefart eller sørøveri. Også finder man hist og her de tydeligste spor heraf. I byen Torp-lille nær ved Isefjorden er endnu en bondegård, der har dobbelt hartkorn mod de andre gårde og kaldes Kongsgaard.

Man har villet slutte af adskillige herliggende landsbyers navn, såsom Tømmerup, Ullerup og Torpmagle, der have lighed med navnene af byer på Amager, og af benævnelsen Dyvekes agre og Dyvekes stykker på Ullerups marker, at Dyveke eller rettere hendes moder Sigbrit have besat disse steder med hollandske kolonister som have givet hine landsbyer sådanne benævnelser. Ganske usandsynligt er denne mening vel ikke.

På den sydlige side af Arresøen findes endnu spor af fæstningsværker, nemlig en hel grav, omgivet af en kunstig forhøjning, der siden er bleven en tørvemose, men endnu tydeligen viser, at den har været fæstningsgrav. Også findes endnu en liden forhøjning eller lav vold, og dernæst højen selv, hvorpå der fandtes mange levninger af mursten eller stenbrokker, som vækker grundet formodning om, at her engang har stået en fast borg.

Højen benyttes nu som agerland og norden for samme, ganske nær ved bredden af Arresø, har man endnu i de nyere tider opryddet grundstene af en bygning, som skal have været et tårn. Stedet kaldes Margrethes slot og har formodentlig ikke været andet end en borgfæstning mod Venderne og andre vikinger, som her så let kunne gå i land og plyndre

Tæt ved Tibirke har Asserbo slot stået. Skønt nu intet spor deraf er mere tilbage, ejedes det dog endnu i kong Hans' tid af den rige rigenshofmester Poul Laxmand. Slottet blev ødelagt tilligemed de omliggende landsbyer af flyvesandet.

Generalmajor Classens sarkofag i Vinderød kirke — udført af J. Wiedewelt

Solen havde allerede begyndt at dale, da vi nærmede os Vinderød kirke, der ligger lige ved Arresøen. Det var et syn, som fortjente at males med en Tizians pensel. Den ildrøde horisont, den forsøvede sø, de høje, mørkegrønne træer gennem hvis løv den nedgående sol kastede sit varme lys, den smagfulde kirke, hvis lige ikke findes i Sjælland, alt dette gjorde et indtryk på mig, som lader sig føle, men ikke udtrykke. I denne kirke, som Frederiksværk borgere søge, ligger værkets skaber, generalmajor Classen begravet. Hans gravmæle er af Wiedewelt og eet af de skønneste i landet.

*

Når man kommer til Frederiksværk, kører man igennem lutter skov, og man ville snarere tro, at man befandt sig ved Ermelund eller Klampenborg end i en egn, hvor sandflugten engang har anrettet så stor ødelæggelse. Ikke langt fra værket ligger hovedbygningen, en smuk bygning med overskrift over indgangen: Arresødal.

Man forbavses ved at finde her på denne plet, hvor fordum alt var øde og lå aldeles udsat for flyvesandets ødelæggelse, et landskab omgivet af naturens største yndigheder: Sø, skov og høje bakker. Men hvad der endnu må sætte os i forundring – en liden stad med vindskibelige indbyggere.

En lykke for den fordums så folkerige egn i hvis midte Frederiksværk ligger, er det, at dette vigtige fabrikssted således er opvokset i dets skød, hvorved den har tiltaget både i velstand og befolkning. Allerede i året 1801 regnede man her 330 sjæle på Kv.-milen.

Når man træder ind på Frederiksværk, tror man at befinde sig i en nydelig købstad. På den ene side en stor kro, som kun få kroer i Sjælland kunne sammenlignes med; oberst Tschiernings bolig og Gjethuset; på den anden side

et vagthus, magasinet for kanonerne etc. Går man over broen, så kommer man i en lang med træer beplantet gade, og på begge sider to lange rækker af huse, hvori de til værket hørende arbejdere med deres familier bor.

Det var en søndag aften, og mangfoldige fruentimmer og børn stod i deres gadedør Mange muntre smådreng og småpiger legede omkring ved åen. Næste dags morgen tog vi værkerne i øjesyn, men det var mandag og arbejdet endnu ikke ret i gang. Siden fredens tilbagevendelse skal i det hele værket ikke være i stærk drivt, men under krigen var her største liv og virksomhed.

Alle værkerne drives ved vand. Kammerherre v. Schumacher har her en indretning til at forfærdige sine raketter. Ialt ligger her 23 mand artilleri. To købmænd er bosatte her, som begge finder deres gode udkomne, da ideligen mange bønder fra omegnen drager herigennem og køber alle deres fornødenheder.

I året 1759 blev den første metalkanon støbt på Frederiksværk, og 1768 blev værkerne og bygninger med tilbehør overdragne Classen som ejendom for 100.000 rdlr.

Arbejdernes og familiernes personale var af mandkønnet 504 og af kvindkønnet 416, tilsammen 920. 60 til 70 skibe og fartøjer og over 200 sømænd var årligen sysselsatte med at transportere materialerne og produkterne, dels imellem rigerne, dels til fremmede stæder. Anlæggene blev siden alt mere og mere udvidede. Man støber her ikke alene jern-

kanoner og kugler, men også ovne, gryder, bajonetter, smagfulde sabler, bordknive og andre ting.

De fire til gården hørende sogne: Kregome, Vinderød, Meelby og Thorup måtte tilforn gøre hoverirejser til Esrum og Frederiksborg, men i Classens tid fritog kongen dem ikke alene herfor, men de blev endog befriede for vejarbejde i amterne imod at gøre hoveri til Frederiksværk, som ligger så meget nærmere. De af bøndernes børn, der blev antagne og oplærte ved fabrikerne, fritoges for udskrivning.

Efter at have dvælet så længe ved kunstens idrætter og flidens frembringelser må vi nu igen kaste et blik på naturen. De høje bakker, som ligger langs med Roskilde Fjord og Arresø, gør egnen så meget mere interessant, som man ikke er vant til at se bakker i Sjælland, i det mindste ikke så høje eller sådan en kæde deraf som her.

Vi besteg den norske bakke og nåede ikke uden åndepust toppen, idet vi gik op ad en med granner og fyr beplantet smal sti. Her åbnedes for os den herligste udsigt, man kan tænke sig: Frederiksværk med sine nydelige bygninger i den af bakker omgivne dal, Arresøen med sine afvekslinger på rige bredder, Kattegat og den lille i havets skød beskedent skjulte Hesselø – hvilket Panorama.

Tiden stundede til, at vi skulle forlade dette jordiske paradys og vor kusk forsikrede os med en sur mine, at det var ham umuligt at nå København inden aften, såfremt vi dvælede længere.

Gammelt billede af Frederiksværk. I baggrunden ses stranden og skibsbroen, i midten støberiets trefløjede bygning, til venstre i billedet krudttårne.

Hos digteren i Hareskovby

Af Eyvind Rafn

Samtidig med at offentliggøre et rigtigt digterbrev og ukendte vers af forfatteren Johannes Wulff fortæller redaktør Eyvind Rafn om, hvordan den lille alvorlige dreng fra kælderboligen i København nu holder jul som landskendt skribent i stor villa med have i Hareskovby.

DER var engang . . .
Det lyder da vist, som kommer der nu et eventyr og så formodentlig om julen! Sådant er det nu ikke, omend der er velsignet rigt med eventyr i de følgende linier, hvilket dog er den rene virkelighed.

Det begyndte for 30 år tilbage, da digteren Johannes Wulff for en pris af 11.000 kroner, af hvilke han lånte de 6.000, erhvervede det store hus med tilhørende frodig have på Elmealle nr. 4 i Hareskovby af den svenskfødte malermes-

Digteren Johannes Wulff, som i år fejrer sin 30. jul i sin digtervilla på nr. 4 i Elmealle i Hareskovby. (Mogens Falk foto)

ster Kullberg, som havde indrettet sig med malerværksted i spisestuen, hvad endnu talrige beboere erindrer fra gamle dage, når de kom for der at drøfte prisen på udførelse af forskelligt malerarbejde.

Johannes Wulff var den af de seks sønner, som fødtes for 65 år tilbage i den hyggelige kælderlejlighed under biblioteket, som tilhører universitetet i Fiolstræde nr. 1 ved hvilket hans far virkede som pedel – en stilling denne overtog efter en slægtning. Den gang kom julen også længe før julen! Det første glimt af den var, da skolelæreren udbad sig oplysning i klassen om, hvilket julehæfte, hver af eleverne ønskede sig. Så blev man skrevet på en liste. Nogle dage senere havde man de få ører med, som heftet kostede. Julen var dermed indvarslet. Nærmere kom den, når studenterne begyndte at tage fri for at rejse hjem til deres jul. Efterhånden udeblev studenternes flok helt, juletræerne begyndte at komme og blive stillet op ovre ved Nørregade, hvor de kostede 50 øre, og endelig på selve juleaften tog kimeriet fat fra de talrige kirker, hvis klokkers toner fandt ned i pedelens kælder, snart fra Domkirken, hvis kæmpeklokkes klemten blandede sig med Sanct Petris og kort efter sluttede sig Trinitatis til og bar vinden ikke fra men til, så hørtes også Slotskirkens og Holmens kirkes store malme. Nu er det ikke længere de store klokker, som kimer julen ind over digterhjemmet. Tonerne kommer idag fra Nordsjælland, som længe var Johannes Wulffs forjættede land, hvortil han længtes for derude at kunne færdes frit i naturen. Der holder han jul på rigtig gammeldags vis, omend han er fra et udpræget baptisthjem og hans hustru, som er født Vilain og ud af en gammel valonsk slægt, der i 1719 kom til Fredericia, er reformert. Wulff hører altid den liturgiske gudstjeneste fra Københavns domkirke og lægger megen vægt derpå, ligesom han værdsætter, at man går syngende omkring juletræet – som er hentet hvert år i en eller anden nordsjællandsk skovpart. – Det vil man utvivlsomt vedblive med, mener han, fordi vore julesalmer betyder højdepunktet af dansk lyrik. Sans for vers har Johannes Wulff som bekendt i mere udpræget grad end de fleste af nutidens digtere og et blik ind i dette gode gamle digterhjemms allerhellegste for at se, hvordan der ser ud i digterens værksted, hvor tidligere i mange år malermester Kullberg blandede sine farver, det lader sig vist bedst gøre ved at røbe, at Johannes Wulff planlægger nu i sin juleferie, hvordan hans næste digtsamling skal se ud, efter at han ikke har udsendt digte i den seneste halve snes år.

Det nyeste digt fra hans hånd har vi fået lov at offentliggøre her, længe før det udkommer i bogform. Ligeså godt som det kan sne i julen, kan det også regne her i Nordsjælland og derfor handler det om regn og bærer titlen

REGNFULDE DAG

Lad mig ikke røre ved dig,
lad mig længes mod at røre ved dig,
gennemstrøm kun luften med din stemme
og gør tegn med dine hænder –
saa dine øjne straalere af det samme tegn.

Som rejsende til en ny dugslaet egn,
jeg kommer mod dig,
modtag mig langvejs fra,
syng med mig fra det fjærne.

Lad din stemme høre, at mit legeme
– ja, øjne og øren med –
kan blive skaale for den.

Regn med din stemme i mine tomme skaale,
lad mine tørre øjne i duggen fra dit ansigt
frejdigt straale.
Regnfulde dag, svøb mig i dit lændeclæde, –
svøb skyen om mit nøgne hjærte.

– Dette er kun et enkelt blik ind i lyrikeren Johannes Wulffs værksted. Hvordan kommer vi bedre ind på livet af hans prosa end ved at læse et privatbrev holdt i ubunden form og skrevet til hans hustru. Når det tilmed er sendt denne fra en lykkelig arbejdsperiode i Rom, så kan det, også fordi der aldrig før har været offentliggjort noget privatbrev fra Wulff, fortælle os et og andet, vi tidligere intet kendte til. Jeg har tilladt mig at sætte nogle runde parenteser hist og her i brevet, så enkelte af dets detaljer kan begribes helt nøjagtigt.

Rom, 29. 8. 1959

Elskede veninde Mary

Saa venter jeg dig paa lørdag 5./9. paa bane-
gaarden og haaber at finde dig – verdens bedste
pige. Dagene gaar ærlig talt lidt langsomt nu
– men naar du faar dette brev, er der kun faa

Digteren Johannes Wulffs hustru og næstældste søn,
kontormand Nils Georg Wulff i digterhjemmet på Elmealle 4
i Hareskovby. (Mogens Falk foto)

dage igen – saa skal vi glædes i denne gamle mærkelige by, hvor der er saa meget liv. Ja, en glæde var et meget smukt brev fra Ole Storm (københavnsk litteraturanmelder, født den 30. november 1918 i Helsingør som søn af hande-
lgartner Hans Henrik Pedersen og hustru Sofie, født Storm), han roser den (en kronik) bravt, endnu mere end den første, det var dejligt. Mon du ikke skulle ringe til Tryde (Thorkild Tryde, født den 19. juli 1872 i Tølløse, forlagsdirektør i København) og sige, at han maa forberede sig paa en italiensk rejsebog – nu er der ligesom »lagt op til det« – ogsaa paa grund af cyklingen og kronikerne. (Johannes Wulff havde cyklet hele den lange vej fra København til Rom og offentliggjort kroniker i danske dagblade om denne lange cykeltur. Bogen, han skriver hjem til sin hustru om i dette brev, er bogen, der under titlen »Æventyr i Italien« udkom på Gyldendals Forlag seneste efterår). Saa skriver jeg ogsaa selv til ham – men han kan ikke faa manuskriptet før hen mod slutningen af oktober – men de maa kunne trykke det paa en maaned. Og Knud Bruun - Rasmussen (forfatter, cand. jur., redaktør, født den 21. juli 1898 i Hillerød som søn af daværende kapellan Frederik Bruun-Rasmussen hos slotspræst B. L. Paludan-Müller) maa ogsaa ha' et kort, ja, og en del andre. Der bliver lidt skriveri – men det gaar nok. Det er ogsaa dejligt med det evige solskin her – nu blir det svært at undvære det. Det kaster jo glans over mennesker og huse og himlen og bringer liv og glæde paa en naturlig maade. Jeg er i meget lyst sommertøj, naar jeg staar paa perronen og venter paa dig. Ja, det bliver vel nok en glæde at mødes med sin pige – sikke nogle *milelange* samtaler vi skal ha', for vi har jo begge en masse nyt at berette. Og børnene, de kære, har det godt, ja, dem glæder man sig til at gense. »Mister« (det er den yngste af forfatterens tre sønner, Karsten, født d. 3. 5. 1937 landmand, – Nils Georg, født den 24. 3. 1945, kontormand, Jørgen alias »Mister«, født den 14. 9. 1946, uddannet typograf) vil være digter – mon ikke det blir maler i stedet for, men noget skal han nok klare i hvert fald – han har gaa paa mod. Det skal nok gaa dem alle tre godt – naar de har gode barndoms minder og *hjemmet* at falde tilbage paa – det betyder saa meget. – Og nu elskede, kys, (mange) til dig og de søde børn.

Din egen Johannes

– altsaa lørdag den 5. 9. kl. 20,55 – paa hjærteligt gensyn i Rom – hils alle kære søstre og svogre og venner og hils din mor.

– Tidligt havde Johannes Wulff og hans ældre bror, forfatteren Georg Wulff, der nu nyder sit otium ovre i Askov efter mange års værdig lærergerning ved denne berømte højskole, begge nagende udve. Rejsepenge skaffede de sig ved virke som vagthavende i garderoben til universitetsbiblioteket, og når dette var lukket, ved at puste støvet af de tusinder af bøger rundt om på reolerne, idet man gik dem efter med hver sin lille håndblæsebælg. Meget var der ikke råd til i pedellens kælderlejlighed, hvor der var højt nok til loftet i åndelig henseende, og hvor konkurrencen var mere end livlig, når stillingen blev ledig. Digterens far fik embedet efter digterens morfar. Digterens mormor var svenskfødt og baptist og sin barndoms julehøjtider tilbragte Johannes Wulff i Kapellet hos baptisterne i Baggesensgade på Nørrebro og undertiden var han til julefest i baptistmenigheden i Roskilde og viste der kunsten at gå på hænder omkring juletræet. Det gør han ikke mere nu, hvor han er fyldt 65 år, men han pynter stadig juletræet og er sig bevidst, at dette, hvordan et juletræ er pyntet, om det er med skrigende og talrige farver eller med færre og mere diskrete, det fortæller meget om tidens og det pågældende hjemmsmag. Mest er der jo nok, mener man i hjemmet i Elmealle nr. 4, naturtilbedelse at skimte i valget af et træ til rigtigt

at fejre julen med. Og længst muligt beholder man juletræet stående inde i stuen og stadig med sin pynt på.

Et smertefuldt indtryk gør det, når man en dag kommer hjem og ser, at noget mangler. Så er det træet, som er båret ud.

Julen er endt!! »Jul betyder glæde«, siger husfaderen.

Men rig inspiration henter Johannes Wulff ikke kun hos sin muntre og smukke hustru, men også i det Nordsjælland, som denne gode digter nåede frem til at bosætte sig i og dermed se drøm opfyldt fra hine år om hvilken han skrev sin berømteste bog »O, Ungdom«, som udkom i 1929 og siden fulgtes af en række andre fortjenstfulde succes'er, så han nu er blevet filmet med samt hele sit hjem til Det kongelige Biblioteks Arkiv, som en af vore mest fortjenstfulde skribenter, der just, når disse linier læses ved julelampens skær, lægger sidste hånd på det nye års radiatoroman. »Student i alverden« er det meningen, at den skal hedde og i i hvert fald bringe skildringer af Johannes Wulffs yngre år.

Han er en venlig mand, hos hvem telefonen ofte ringer med anmodning om interviews og som, kender vi ham ret, vist aldrig siger nej tak, skønt han er en så flittig borger med talrige gøremål og som aldrig lusker udenom dagligdagens ubehageligheder.

Dagligstuen i Johannes Wulffs hyggelige digterhus i Hareskovby. (Mogens Falk foto).

Nordsjællandske skæmtesprog

En fin mand,
– sagde Lars Smed,
– ded er sådden en, der
møder en undskyldning
på hal' vejen.

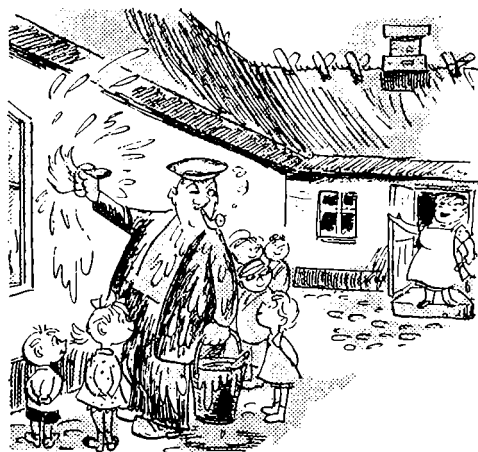
Vi ved jo godt,
at vores Fido inte er
hielt ægte,
– sagde Per Søvren,
– men vi syntes liegodt,
han skulle ha' et stamtræ.

En af de hem'ligheder,
ded er sværest for et
mandfolk å holde på, –
sagde Klokker-Signe, –
ded er hvodden han
ser på sig sæel.

Der er to slavs kvindfolk,
man ska vare sig for,
sagde Jens Ungkarl, ded
er hende med smut
i øjet og hende, der er
klov på alt. Hvis
hun har begge diele, er
ded en ren natyrkatastrofe.

Der er to måder at komme frem på,
sagde Murer-Thorvald til børnene,
enten må I blive så dygtige,
a di sætter jer til fornuftigt arbejde,
eller også må I dreje mundtøjet
etter madposen.

Der er kun én ting, der er værre,
end å hitte en orm i et ævle,
– sagde Gartner-Ole, – og ded er å
hitte en hael.

Glade erindringsglimt fra Birkerød Kostskole

— fra for 65 år siden

Af S. Borella-Hansen

Om skolens grundlægger Johan Mantzius

skriver Johan Rossel i »Birkebladet« bl. a.:

Påskedag 1868 var der en forventningsfuld stemning i Birkerød Præstegård. Man ventede på diligensen fra København, som skulle bringe den nye huslærer.

Hen på dagen ankom så den ventede, en temmelig høj, ung mand med mørkt, tilbagestroget hår, fuldskæg og klare

blå øjne, og med en skikkelse, der syntes at udstråle kraft og styrke.

Pastor Begtrup, som residerede i præstegården, ville gerne give sine børn en bedre undervisning end den, der kunne forventes i landsbyskolen, og han havde fået den ide at engagere en huslærer, som foruden at undervise præstegårdens børn, samtidig kunne undervise nogle børn fra andre hjem fra byen.

Den unge mand var Johan Mantzius — en teologisk student, som

på grund af sygdom var gået i stå i sin studium.

Der var god plads i præstegården, som havde 18 værelser, hvoraf Mantzius fik anvist 3 i kvistetagen, og her fødtes altså Birkerød Kostskole for snart 100 år siden!

Af det lille frø voksede først en anset kostskole frem, og siden en stor statsskole som gang på gang måtte udvides, og som nu er rykket ind i et kæmpekompleks, tegnet af kgl. bygningsinspektør Preben Hansen til mange millioner! — En fantastisk vækst! —

Johan Mantzius døde 23. september 1890, og han ligger begravet på den »nye« kirkegård i Birkerød.

Johan Mantzius

I fjor var det 65 år siden, at jeg blev plantet om fra Schneekloths skole til Birkerød kostskole, og i den anledning besluttede jeg at foretage en pilgrimsfærd til de gamle steder. Det blev en på mange måder overraskende oplevelse. Selvfølgelig er Birkerød ikke til at kende, selv om der hist og her putter sig et lille gammelt hus imellem store og flotte forretnings-

ejendomme. Hvor der den gang var store åbne marker, er der nu tæt bebyggelse kilometervis på alle kanter af den gamle bykerne. Derfor var det en stor overraskelse at finde enklaven omkring den gamle skole nogenlunde uberørt. -- Jeg besluttede mig for at opsøge alle de gamle fastboende læreres huse og lade dem om at sætte »Erindringsfilmen« igang.

Jeg startede oppe omkring stationen, hvor der heller ikke er sket store sager ud over, at den gamle stationsbygning har fået en alvorlig ansigtsløftning. Skraat overfor har jeg så Højsgårds røde villa og den sætter straks filmen igang. Højsgård var vore gode sløjd- og gymnastiklærer, og han indviede os i cricket og fodboldspillet's mysterier på sportspladsen lige uden for villaen.

I sommertiden havde vi fodbold og cricket, svømning og de dejlige marchture, og om vinteren kaffeballerne, karnevallerne og skolekomedierne til at live op i hverdagen med.

Der var gamle traditioner for skolekomedierne i Birkerød. Adam og Johannes Poulsen har trådt deres børnesko på de skrånede brædder i skolens gymnastiksal. Mervild og Eyvind Johan Svendsen ligeså, og i min tid spillede Chr. Arhoff Lisbet i »En søndag paa Amager«. Alle kvinderollerne blev spillet af drenge. Knud Fønnesbech var den gæve lods, der sang »På søen, når den skummer vred«.

Højsgård var god at stå sig godt med, for han administrerede nøglen til skolens »badeanstalt«, hvor han også lærte os svømningens kunst i Birkerødsøens mere end

Kække sportsfolk på sportspladsen

Den gamle skolebygning

grumsede vande, og i sommerferien kunne vi, når vi ellers ikke havde noget udestående med Højsgård, få lov til at »låne nøglen«, hvilket blev betragtet som et vældigt privilegium. En særstilling havde mine brødre og jeg, som skolekammerater til hans søn Johannes og hans datter Else. Og mange gode kopper kaffe med tvebakker til, har jeg drukket deroppe på 1. sal i de hyggelige stuer.

Som dreng var Johannes en ren »Ole opfinder«, og sin kemiske viden omsatte han blandt andet i krudtfabrikation. Når vi fik stampet en gammel fodpumpe fuld af krudt, og fik den til at eksplodere, rystede hele Birkerød, og lidt af et under var det, at nogen af os ikke kom noget til med alt det djævelskab, som vi eksperimenterede med. Johannes var med på den værste. En gang kørte han på enden ned ad et himmelhøjt grantræ, som han havde været til tops i for at hente en Raage, han havde skudt; flere gange gik han igennem isen, og altid slap han godt fra de mest halsbrækkende situationer. Hans gå på mod har fulgt ham livet igennem! I dag er han kendt verden over som konstruktør af de berømte Hundested Fiskerimotorer og i ganske særlig grad som opfinder af »Nylon-Propellen«, som inden for fiskeri og søfartskredse er blevet en verdenssucces!

Hans far kunne slå et kraftspring som 80-årig, og Johannes har som næsten 70-årig været med på den ekspedition, der for et par år siden fangede Moskusokser på Østgrønland og det er en sport, som der skal mandfolk til!

*

Lidt henad Rolighedsvej ligger Schellers hus. Scheller! – Et væld af gode, lyse minder melder sig, når det navn nævnes. Han var vist skolens mest elskede lærer, og det var ikke alene geografi, naturhistorie og botanik, han lærte os, men også at elske dyr og planter og naturen i det hele taget. Han lagde vægt på at åbne vore øjne for de menneskelige værdier i tilværelsen. Alt, hvad der for ham havde betydet noget i livet, sagde han ofte, »alt, hvad der havde haft *blivende værdi*, havde været i kontakt med det gode«. »Derfor kan jeg sige jer, at det sande og det gode er det eneste, der kan gøre jer til *lykkelige mennesker!*« Hvis der overhovedet er noget, der hedder »*et godt menneske*«, så har Scheller været sådan et! Han havde 2-3 historier, som han

skiftevis gav til bedste, når en i klassen havde fødselsdag. Den ene hed »Pas på kisten« — Ude på en øde landstation sad stationsforstanderen helt alene, medens stormen tudede og sneen piskede om hjørnerne udenfor. Om eftermiddagen var der ankommet et lig i en sort kiste, hvad i sig selv var temmeligt uhyggeligt, her midt i ensomheden, men da telegrafens begyndte at tikke og gentage med korte mellemrum »*Pas på kisten!*« begyndte det at krible i hårrødderne, og da låget ganske langsomt hævede sig, og stationsforstanderen med et brag kastede sig over kisten, løb det os koldt ned ad ryggen, skønt vi havde hørt historien gang på gang. En anden af hans historier hed »Den sorte kat«. — Den blev fortalt i jegform. I sine unge dage havde han myrdet sin kone og muret hende inde nede i kælderens, men ikke taget sig i agt for, at hans sorte kat var sprunget ind til liget, før han fik lukket hullet. Den røbede hans udåd, men i tugthuset havde han fået tid til at angre sin brøde, og derfor havde han påtaget sig dette rædsomme job at prøve på at lære alle os uvorne unger naturhistorie, og opdrage os til altid at gøre *det gode!* Til at begynde med var vi ikke langt fra at tro, at han havde alt dette rædsomme på samvittigheden. Det tror jeg ikke mere, efter at jeg har fundet historien hos *Edgar Allan Poe!*

Helge Schmidt fra Eskemosegaard og jeg havde den bestilling at sørge for blomster til analyse i botaniktimerne. De blev samlet på Eskemoses vidtstrakte marker og i skoven med de stejle skrænter og de mange vandløb, hvorom der voksede Baldrian, Brøndkarse og Springbalsamea og en mængde andre sjældne planter. Dejlige sommerminder knytter sig til Eskemoseskov og til svømmetur i Sjælsø, hvis vand var betydelig mere indbydende end Birkerød søs.

Lidt længere henne ad vejen ligger Jakob Knudsens hus og den gamle bondegård, hvorfra grundene til de fleste huse er udstykkede.

Lige overfor var det, stod der et skilt med: –

»Al Færdsel *over Jorden forbudt!*«

Det var lige hårdt nok, men meningen har jo været god nok.

*

I den næste røde villa boede vor lærerinde i religion og historie i de små klasser. Der er altid et bestemt billede der kommer op til overfladen, når jeg tænker på hende. Vi havde historie, og hun fortalte om dronning Dagmar, der skulle skrive sine synder før hun skulle dø, og så kunne hun ikke komme i tanker om andre synder end den, at hun havde pyntet sig med kniplingsmanchetter, når hun gik til messe. For at demonstrere hvad kniplingsmanchetter var for noget, sagde frk. Krohn »Det er sådan nogle som Else Højsgård har om håndleddene«. — Hver gang jeg siden har tænkt på Else, kommer uvægerligt glosen »*synderinde*« samtidigt op til overfladen. Og det er *synd*, for Else var en sød pige, og dem havde vi kun 3–4 *stk.* af, ellers var skolen en ren drengeskole!

Lige overfor ligger »Spektors« hus. Han var vist nok skolens mest frygtede lærer. Han var en matematisk begavelse af rang, og han var ikke længe om at opdage, hvem der kunne *begribe* matematik, og hvem der var det, vi

Fru Plesner pusler om sine blomster. Hun var en stor blomsterelsker — og elsket som »mor« for kosteleverne

kaldte »Mot« = »matematikidiot«, og de fik det ikke rart i hans timer! Han kunne sige de rædsomste ting, når han røg i flint. Det skete tit, og så delte han gavmildt ud af sit øretævelager. En arme dreng af Levis stamme skulle have manuduktion hos ham, og en dag da han ankom til villaen, stod Spektors hund inden for lågen og snærrede ad ham. Så stak Spektor hovedet ud ad vinduet og sagde: »Hvad venter du efter? Tror du, at min hund vil bide i dine sure jødeben?« Men han kunne også være en vældig charmetrold. Det så jeg en aften til et skolekarneval, hvor han spillede firhændigt på flyglet sammen med frk Scheller, samtidig med, at han sang den tids store schlager »Berlinerluft« så det smeldede.

I det lille lave hus ved siden af boede hr. Hammer (hans kone kaldte vi fru Nippertang), han underviste i græsk og latin og den slags højere magi, så ham har jeg aldrig haft. — Så er vi nået hen til det gamle skolekompleks, og her står jeg uden for den klasse, hvor jeg fik min allerførste time i Birkerød kostskole. Det var også med frk. Krohn, og det var bibelhistorie. Jeg ser hende så tydeligt for mig med det askeblonde hår redt stramt til begge sider og med »frikadeller« ved ørerne, de milde blågrå øjne himmelvendte, kjolen i gråt kamgarn med en stor »Sølje« på brystet, lignede hun grangivelig en af Lorenz Frølichs »Diser«. Hun lærte os bibelhistorien med en inderlighed og en kvindelig blidhed, der betog os sådan, at vi ligefrem glædede os til hendes timer, og det var mig en stor trøst, at hun fortalte mig, at nok var det slemt, at jeg havde mistet min far, men jeg havde jo en far i himlen, og han ville sørge for, at jeg *ikke kom noget til* -! Når jeg tænker på hendes bibelhistorie-timer, kommer uvilkårligt Chr. Richardts vers og melder sig:

*»Jeg troede da jeg var lille.
Det onde var ikke til.
Det var kun gamles Dages
truende Mummiespil
Kain var ond
Og Judas ond
Og alle Hedningehunde. —
men lukked jeg bare min Bibel i
saa lukked jeg for det onde!*

Ja, sådan var det omtrent, medens frk. Krohn var min sjælehyrde, men der er et vers til, som må med for at gøre billedet færdigt —:

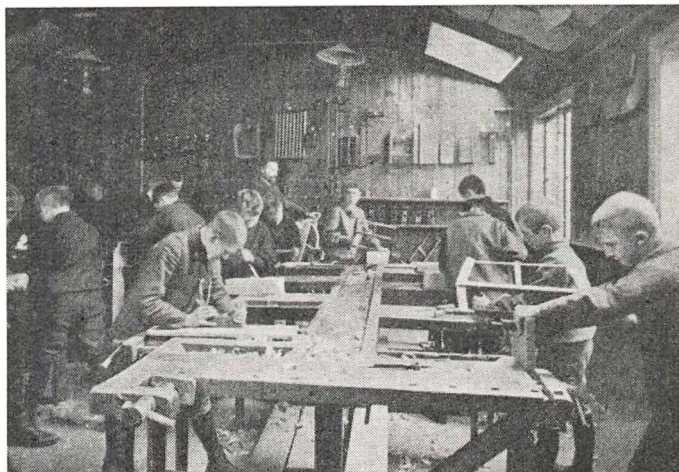
*»Nu ved jeg, nu jeg er gammel
Og ej mer saa mørkeræd.
Ser jeg mig blot i spejlet
ser jeg det onde med!
Kain er jeg.
Og Judas jeg
I Sjælens dybe Grunde.
Men lukker jeg bare min Bibel op
saa hjælper det mod det onde —«*

Ja, det var *ikke så vel!* Der er så alt for meget af det. —

Da jeg sad derinde og lyttede til frk. Krohns beretning om, hvad for en nedrig slubbet Djævelen var, fattede jeg den faste beslutning, at når jeg blev stor, ville jeg slå Djævelen ihjel! Siden kom jeg til den nedslående erkendelse, at han er lige så umulig at få ram på, som »den store Bøjgen« var for Peer Gynt —.

*

De næste vinduer jeg standser op ved, er dem ind til det, der dengang var sløjdsal. Der residerede Højsgård, og der modtog jeg indvielsen i arbejdet med træ, som skulle komme til at optage mig for resten af livet. Han lærte mig re-

Sløjdsalen på den gamle skole, hvor Borella-Hansen fik sin første undervisning i brugen af hovlen

spekten for godt håndværksarbejde og at kæle for værktøjet. Jeg kan endnu høre hans hjerteskræende »Hov! Du står jo og hovler ned i bænkeduppen«! Der var jo adskillige æsler imellem, der gjorde sig en fornøjelse af at gøre det med vilje, og det må have været et utaknemmeligt job at skulle sørge for at holde det værktøj i orden! Ved kaptajn Klinkbys hus stod der et kvædetræ, der om efteråret prangede med store, gule frugter, som vi aldrig kunne lade være, skønt de smagte som edder og forgift. Kaptajnen var også lærer i regning og matematik, og så kolerisk, at han er en fabel blandt gamle elever. Når han skulle give udtryk for, hvor dum man var, kunne han finde på at sige: »Du er saa dum, saa dum — ja — saa dum som Knud Rasmussen« —!

Men selv om Knud, præstens søn fra Lyngø, ikke range- rede højt i Klinkbys omdømme, så blev han dog en af Dan- marks store sønner –! Det er ikke altid »duksene«, der når at hævde sig, når de kommer ud i »det pulveriserende« liv.

Ak, Herregud! Var legepladsen virkelig ikke større? Den står for mig som vældig, og jeg beundrede Eigil Bønnelycke for, at han kunne kaste sine berømte snebolde, så store som »knyttede barnehoveder« fra den ene ende af pladsen til den anden. – »Af banen, drenge! Nu skal far her vise jer, hvor David købte øllet«! og så røg den lige ind gennem ruden til 6. klasse. I samme nu var Spektor der med knor- tekæppen, og så var det forbi med at slås med sne i den omgang, og vi måtte nøjes med glidebanen. –

Og når Svend Thorsen så er kommet til at skubbe en lærer på enden, kommer pedellen Peter og strør aske på den dej- lige glidebane, som lige var blevet blank og fin i hele sin længde, – man må da heller ikke noget! – –

*

Et lille smut ned langs baronens gærde, må jeg have med, når jeg nu endelig er kommet til Birkerød. Det ligner helt sig selv. – Inde bag den der låge boede vor tysklærer, Haa- se, en lille arrigtrold, der lignede Sokrates. Men dygtig var han, og tysk kunne han lære os! Da jeg efter 25 års forløb for første gang var i Tyskland, opdagede jeg til min forbav- selse, at jeg med det han havde lært mig i virkeligheden klarede mig helt godt dernede. Men hvor kunne han blive gal, og når han maledede et »mdl« i protokollen, så pennen spruttede, sagde han gerne »Har du stolet på Lykken, saa græm dig, – har du Lus i Parykken, saa kæm dig« – og så fik man en ekstra gang »auf, bei, binnen, neben, unter, vor« for, og Gud nåde en, hvis man ikke kunne lektien på fing- rene næste gang. Også han var i to dele – gal »som en ty- sker« i timerne, og en beåndet cellospiller og hyggeonkel uden for skoletid.

Jeg må lige ned langs gærdet, hen til det sted hvor den store samlebrønd var, lige over for frk. Gørickes pigeskole, for der var det Helge og jeg en dag fik vort store chok på vej hjem fra skole! Der lige midt i en stor bunke pladder, lå vor klasses protokol – den, hvis forsvinden i ugevis havde sat skolen på den anden ende! Vi kunne selvfølgelig bare have ladet den ligge, men af en slags solidaritetsfølelse men- te vi os forpligtet til at sørge for, at den kom af vejen. Om aftenen hentede vi den, og fik den pakket ind sammen med en stor sten, og så hev vi den ud midt i Grams dam. Siden er denne blevet udtørret, og i dag står Birkerøds Raadhus ovenpå 2. mellems protokol! Først ved skoleårets slutning fik vi tilfældigt en dag opklaringen på mysteriet. –

Vi havde i klassen en gudsforgående krop, der var en værre laban, som i en uge havde en næsten ubrudt række »mdl«, og det som værre var, og han var meget lidt interes- seret i at fremvise den karakterbog, som skulle skrives af efter den protokol! Nu traf det sig sådan, at han i den uge var ordensduks, og i det embede havde han blandt andet den bestilling egenhændigt at bringe protokollen ned på kontoret efter skoletid. Så var det, at han undfangede en

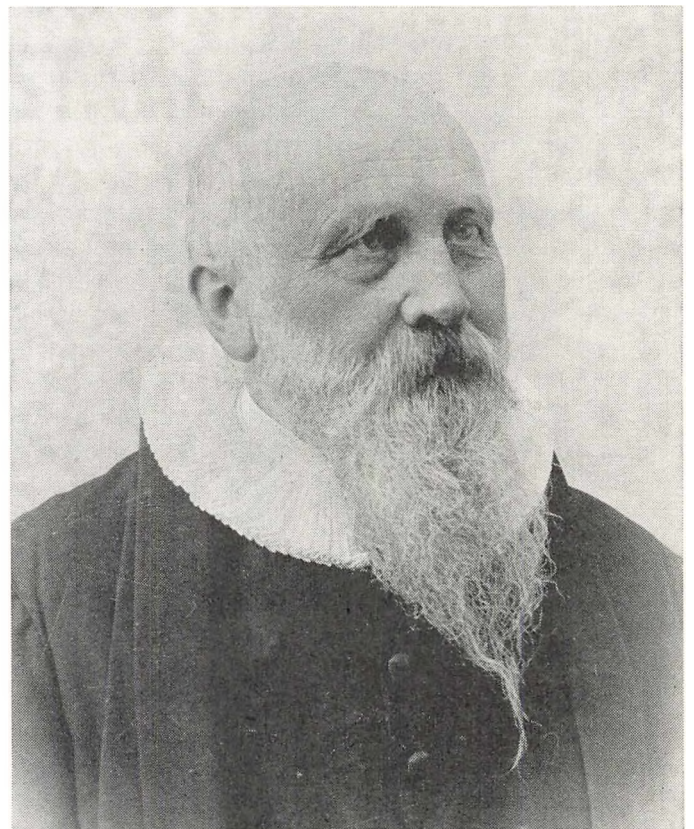
snedig og djævelsk plan! Han gik ind i klassen ved siden af og gav sig i snak med ordensduksen og da han gik, sagde han lige i forbifarten »Jeg skal ned med protokollen, skal jeg ikke tage jeres med, med det samme. «Jo, tak skal du have, det var dejligt« – Så gik han ind og gemte vores egen, hvorefter han afleverede den anden på kontoret, og her sør- gede han for at komme i snak med den vagthavende lærer, så han kunne bevidne, at han havde været nede med proto- kollen. Om aftenen var der almindelig forvirring på skolen i anledning af et karneval, og den benyttede »forbryderen« til at liste op i klassen, hente protokollen og løbe ned langs baronens gærde og putte den ned i kloaken! Der blev en stor ballade, men Svend Georg havde jo papirerne i orden; det var vidnefast, at han havde været på kontoret og afle- veret sin protokol på reglementeret vis. Lidt efter lidt døde sagen hen, men var den blevet afsløret, var han givet blevet smidt ud af skolen, og vi andre vel sagtens med, for det var jo en alvorligere sag, end vi måske den gang selv forstod!

*

Så var det efterhånden blevet omkring ved den tid, hvor vi skulle til at gå til præsten.

Det var den gamle, smukke pastor Th. Møller, som med sit lange hvide skæg lignede de gamle patriarker. Han underviste de ældre klasser i religion og kirkehistorie, og han gik under navnet »Geisten«.

I den smukke gamle præstegård, hvor også Henrik Ger- ner havde boet, var konfirmandstuen i den venstre ende af hovedbygningen, men når vi stillede i de mørke vintermor-

Den gamle pastor Th. Møller, kaldet »geisten«, som underviste i religion og kirkehistorie

gener måtte vi vente ude i udhuset, indtil præsten blev færdig med morgenkaffen, og ofte var vi stive af kulde, når vi endelig blev lukket ind. Der blev lagt meget stor vægt på udenadslæren af salmevers og de der var stive i den kunst blev belønnet med 3 hasselnødder. Der var et par drenge som altid kunne deres vers på fingrene, og de blev brugt som lysende eksempler for os slappe fyre fra kostskolen; men Willars Lunn, som aldrig var rådvild, rev det pågældende blad ud af salmebogen og satte det fast med en knappenål på ryggen af Wilhelm Knuth, som sad lige foran ham og så gik det som det var smurt. Willars blev hædret fordi han havde lagt sig præstens formaninger på sinde, og han kunne med »god samvittighed« indkassere sin hæderspris – 3 hasselnødder – Den gang var det sådan, at menigheden ved jul, påske og pinse skulle ofre til præsten og degnen, og det gik for sig på den måde, at man fik tilsendt en blå og en hvid kuvert, hvori man skulle lægge sit »offer« og efter gudstjenesten gik man så i rad og række rundt om alteret og lagde præstens kuvert på den ene side og degnens på den anden. Efter konfirmationen var det ligeledes skik, at konfirmanderne »ofrede« til præsten. En rigmandssøn fra holdet havde fået en lukket kuvert med hjemmefra, og han syntes, at det kunne være ganske interessant at se, hvad Far nu havde takseret præstens belæring til, hvorfor han frimodigt åbnede konvolutten og fandt en stor seddel og en pæn takkeskrivelse. »Nej«, stop nu lidt« sagde den unge herre, »dette her er altfor meget at fylde i »geisten« for den smule har har præsteret, og fordi jeg aldrig fik nogen nødder. Vi veksler kalorius, og det halve vil være rigeligt«. Resten kom i en ny kuvert og »overskuddet« blev anvendt til en »snoldetur« på »Ditten« til hele banden. »Ditten« konditoriet lige over for den gamle legeplads ligner også sig selv. Den ejedes den gang af to gamle søstre Mønsted, frk. Nanna og frk. Ingeborg, som var den, der havde »bukserne på«, som vi sagde, medens frk. Nanna var lettere forfjamsket, men ellers sød og rar. – Hun stod gerne i butikken, og da vi kom indenfor, og som en græshoppesværme styrtede os over fadene – »Jeg tager en medalje – jeg en negerbolle og jeg en napoleonskage osv.« bragte vi hende til den store fortvivlelse, og først da hun fik hentet frk. Ingeborg kom der lidt system i ekspeditionerne. Inden længe havde vi udryddet alt, hvad der ellers var bestemt til en dags forbrug, men da orgiet blev gjort op, var der endnu kapital tilovers til en nougatpølse til os hver. Ja! Det var dengang, da man fik 20 napoleonskager for 1 krone, og det blev en værdig afskedsforestilling for forårets konfirmationshold, selv om den blev finansieret med »uretmæssigt erhvervet mammon«.

*

Efter sommerferien i 1905 skete der en revolution i skolens historie! Vor gamle skolebestyrer Joh. Plesner trådte tilbage, og Aage Mantzius og Chr. Engelsen overtog skolens ledelse. Plesner havde ikke ejet men kun forpagtet skolen, hvis ejer var Aage Mantzius, som nu selv ville overtage ledelsen sammen med Engelsen. Det var med sorg vi tog afsked med Plesner, som var en skolemand af Guds Naade, som vi alle så op til og holdt af. Når jeg prøver på at rekapi-

Plesner underviser i 6. klasse — Så fric var formerne allerede dengang for de ældste klasser i Birkerød kostskole

tulere, hvor mange jeg har truffet på min vej gennem livet, som fortjener at kaldes en fin mand, så kommer Plesner altid i første række, hans ranke spændstige skikkelse og hans smukke åndfulde ansigtstræk står lyslevende for erindringen. Efter Birkerødtiden blev han forstander for Blindeinstituttet i København, hvor han kom til at yde en stor indsats med at forbedre kårene for de blinde, og også der vandt han alles hjerter ved sit, på en gang milde og faste styre.

Indtil 1905 var skolen blevet drevet i grundtvigsk ånd, medens de nye mænd nærmest tilhørte kredsen omkring Georg Brandes, i hvert fald gjaldt dette for Aage Mantzius' vedkommende. Med ham skyllede noget helt nyt ind over skolen. Han var en ypperlig kender af den nyere litteratur og en fremragende oplæser. Han indviede os i en hel mængde, som vi før end ikke havde kendt af navn. Stuckenberg og Edw. Søderbergs digtning og Ibsens »Peer Gynt« og meget andet, som han skal have tak for.

Engelsen havde studeret i flere år ved de store berømte engelske colleges, og han førte mange nye skoleideer med, da han tiltrådte sin del af ledelsen. Jeg husker særligt hans udmærkede engelskundervisning. Af og til foregik den i hans private herreværelse, hvor jeg for første gang så de store læderbetrukne »Chesterfieldmøbler«, som vi fik lov til at sidde i. Så blev »Fonografen« startet, og til vor undren hørte vi »Rule Britannia« og »God save the Queen«, skratte ud af den mægtige bliktragt. I det samme år indviedes den nye skolebygning med centralvarme og badeanstalt, gaslys og andre nymodens ting og sager, som vi aldrig før havde kendt til, men samtidig forsvandt der noget af det, som vi gamle drenge helst vil mindes fra vor skoletid – det som vi fandt symboliseret i navnet Joh. Plesner.

Om »Det forsømte forår« siger Hans Scherfig, at de skøre lærere han skildrer i og for sig var gode nok, de var bare ikke pædagoger. De var videnskabsmænd hver på sit felt, og i grunden kunne de ikke fordrage børn. De var »stuelærde«. Det samme kan i nogen grad siges om lærerstaben i den gamle skole, de fleste af lærerne var nogle store originaler om også på sin vis personligheder, der har præget os for livet, og som i hvert fald kan mindes med et overbærende smil og uden bitterhed.

Skuespilleren, der blev færgemand i Frederikssund

Af Erik Gribso

Fra 1802 til 1811 havde Frederikssund en navnkundig færgemand: den kongelig skuespiller og sanger *H. C. Knudsen*. Han blev færgemand efter et løfte fra arveprins Frederik, et løfte, der blev beseglet af Frederik den Sjette, da færgemandsstillingen blev ledig.

Hvem var da denne skuespiller, der fik en så usædvanlig stilling?

H. C. Knudsen var født i 1763 i København og døde 1816. Hans far var murer, og H. C. Knudsen mødte som murersvend til optagelsesprøve som skuespiller, men blev afvist, da man foretrak studenter i det 18. århundrede. Men ved et tilfælde lykkedes det ham at få foden inden for til den forjættede verden. Han arbejdede som murersvend ved reparationer på Sorgenfri slot, da han kom til skade under

Skuespiller Hans Chr. Knudsen, født 4. marts 1763, død på sin fødselsdag 1816. Kro- og færgemand på Færgegården 1802

arbejdet. Han fik derfor chancen som pagetjener, og arveprins Frederik lagde mærke til hans muntre væremåde og prægtige sangstemme. Knudsen fik lov at medvirke ved forestillinger på Fredensborg slot, og arveprinsen gav ham et puf, så han kom ind på Det kgl. teater. Her mødte han modstand hos kollegerne, der ikke brød sig om en »kalkslager og tallerkenslikker«, men han fik dog sin debut i december 1786 som Oldfux i *Den stundesløse*. Han var frisk og frejdig og i besiddelse af komisk talent, og efterhånden fik han flere Holberg-roller. Han interesserede sig dog mest for samtidens sceneskikkelser, fordi han derved fik brug for sin erfaring fra murersvende-tiden. Han gav liv til en række typer fra den tids hverdag. Undertiden kopierede han kendte skikkelser fra borgerskabet, så det nærmede sig karrikaturen.

Han blev ved sin følsomhed og joviale munterhed i sangforedrag den mest folkekære sanger i Danmark-Norge. Under krigen 1801 og 1807 viste han sig som en sand patriot. Da den engelske flåde nærmede sig hovedstaden foretog han iført matrosdragt patriotiske sange og opmuntrede krigerne. Efter slaget på reden drog han landet rundt som »fædrelandets frivillige sanger« og indsamlede penge ved »nationalfester«. Og det var ikke småting, der blev indsamlet på denne måde til kvæstede og faldnes efterladte enker og børn. Efter bombardementet 1807, hvor Knudsen kastede sig ud i arbejdet for at redde Trinitatis kirke, forstærkede han sin indsats og fortsatte indsamlingerne i alle store byer. Han nåede op på en sum af 257.533 rigsdaler plus 30.000 rigsdaler for salget af et patriotisk blad – eller i vore dages penge over 2 millioner kr. Han afleverede pengene personligt til Frederik den sjette, som til gengæld gav Knudsen tilladelse til at arrangere beneficeforestillinger. I 1801 fik han guldmedaljen »Pro meritis«, og i 1809 Dannebrogsmændenes hæderstegn, hvorved Knudsen blev den første skuespiller, som blev dekoreret.

*

H. C. Knudsen var hver sommer i Jægerspris, hvor han underholdt arveprinsen ved fester, og måske var det fra disse rejser, han havde kastet sin kærlighed på Frederikssund-egnen – og stillingen som færgemand. I 1802, da stillingen blev ledig, flyttede Knudsen til færgegården og begyndte med at indfri de løfter, han havde måttet afgive for at få stillingen. Han skulle betale indløsning til boet efter den foregående færgemand og istandsætte færgegården

og færgen. Det var en ret betydelig sum, Knudsen måtte afse for at indfri disse løfter.

Han fik dog et kongeligt lån og forskønnede færgegaardens omgivelser. Ved Schweizerhuset lod han rejse en sandstenssøjle, som står der endnu, – med indskriften »Hædersminde for 2. April 1801«. Med stillingen som færgemand fulgte en række forpligtelser, som var nedfældet i en instruks, bl. a. skulle Knudsen for en billig betaling modtage og beværte rejsende. Som sin forgænger holdt han 2-3 færgekarle til at trække tovene, men det har været vanskeligt at holde opsyn med »færgefarten«, idet Knudsen var forpligtet til ikke at forlade Det kgl. Teater. Han måtte altså opholde sig en stor del af tiden i København. Efterhånden blev han led og ked af at være færgemand og forsøgte på forskellig måde at slippe fri, bl. a. ved at foreslå, at staten overtog færgefarten. Måske lykkedes det ham via en familieforbindelse, i hvert fald blev Knudsens datter Sophie i 1810 gift med en Frederikssunder, farver Jørgen Hansen Lange, og Knudsen indgik året efter en aftale med farverens broder Torben Hansen om afståelse af færgegården. Lange blev »transportforvalter« på »ruten«, indtil han afstod den i 1832.

Knudsen blev med sit åbne og ligefremme væsen en meget afholdt mand i Frederikssund, bl. a. foranstaltede han en indsamling til fordel for brandlidte i 1805.

Der er al god grund til ikke at glemme denne usædvanlige færgemand i den smukke sundby.

Fr. VI, — dekorerede H. C. Knudsen, der blev første dekorerede skuespiller

Nordsjællandsk stubmølles saga

Stubmøllen, bygget i Sverige, kom til Faurholm, Unnerup, Holløse og Tisvildeleje, hvor den brændte i 1922

Af Morten Wiberg

MANGE nordsjællændere husker den gamle stubmølle, der i sin tid stod ved Tisvildeleje og var med til at give landskabet karakter sammen med skoven, bakkerne og stranden. Og hvis de ikke hører til de yngste årgange, kan de også huske, at møllen – den samme mølle – før den kom til Tisvildeleje, knejste på Korsvejsbakken ved Holløse imellem Vejby og Tisvilde by.

Men heller ikke i Holløse stod den fra først af. Før den kom op på Korsvejsbakken, havde den været i Unnerup og i Hillerød. Men oprindelig stammede den fra Sverige!

Den blev bygget i Skåne i 1777 af en Per Larsson, og senere kom den til Faurholm, en af kongens gårde ved Hillerød. Det var i den tid, da der skulle privilegium til for at drive mølleri. En møller på landet var i virkeligheden kongelig embedsmand – og tituleredes Seigneur!

Efterhånden blev møllerne hist og her selvejere. De købte møllen af staten. En af de møller, som blev solgt, var Unnerup Mølle ved Helsingør. Den blev overtaget af kammerråd Lorenzen i Helsingør med alle rettigheder og forpligtelser. Til pligterne hørte, at ejeren skulle holde en første klasses

orne til bedækning af kundernes grisesøer. For betaling ganske vist. Hver gård i sognet måtte honorere mølleren med en skæppe havre for ornens ydelser – dog ikke pr. gang, men om året. Da møllen havde en god søgning, og der ingen konkurrence var i vid omkreds, købte kammerråden den svenske stubmølle, der stod ved Hillerød og flyttede den til Unnerup. Så havde han to møller på samme ejendom.

*

Kammerråden var en af Helsinges matadorer, ja, vel den eneste. Han var købmand, brændevinsbrænder, kromand og holdt »drankerstald«, havde i det hele taget nok at rive i, og nogle år efter solgte han sine ejendomme og møller i Unnerup. Han havde måske lugtet lunt: at staten ville ophæve møllernes privilegier, så den ene konkurrencemølle ville skyde op efter den anden. Sådan gik det i hvert fald. Den 1. januar 1862 gav regeringen møllenæringen fri.

Samme år købte løjtnant Peter Abrahams alle Unnerupherlighederne af en grosserer Rundin – Møllegården med 170 tdr. land, de to møller og bageri.

Løjtnant Abrahams var kun 23 år, da han blev møller i Unnerup. Han var søn af professor N. C. L. Abrahams i København, der døde som notarius publicus i 1870. Foruden Peter havde professoren fire sønner: Arthur, Charles, Fritz og Severin Abrahams. Charles var arkitekt. Severin var den kendte, mangeårige folketeaterdirektør, der døde i 1900.

Peter Abrahams havde lært landvæsen på Hillerødsholm og Trollesminde, redet hos berider Lørup på Frederiksborgstutteriet, været på Landbohøjskolen og derefter haft plads som forvalter på Annissegaard. I 1861 blev han officersaspirant på Frederiksberg slot og året efter reserveløjtnant.

Da den unge løjtnant havde været møller i Nordsjælland et par år kom krigen 1864. Peter Abrahams var under Dannevirkes rømning med ved den afdeling, der standsede østrigerne ved Oversø. Og her kom han ud for en oplevelse, han aldrig glemte, et eventyr – i to afdelinger endda og med års mellemrum.

Fra dansk side sendte man Abrahams som Parlamentær over til fjenden for at forhandle om våbenhvile, mens man begravede de døde. Løjtnant Abrahams blev bundet for øjnene og ført igennem de fjendtlige linier og derefter ind i en stue. Hvor han var henne, anede han ikke. Da forhandlingerne var forbi, blev han stadig med bind på, og uden, at det havde været taget af et eneste øjeblik, ledsaget tilbage nord på – og sluppet løs på en mark, han aldrig havde set. Hans regiment og hans hest var forsvundet og først længe efter fandt hans afdeling højt oppe i Jylland. Det var oplevelsens første akt, og den gjorde ham til ridder af Dannebrog. Fortsættelsen, som fik oplevelsen til at blive mere eventyrlig, kom i Nordsjælland et par år senere.

Mølleriet i Unnerup kunne nemt klares med een mølle, da der efter mølletvangens ophævelse blev bygget møller flere steder i omegnen. I alt fald var der ikke brug for to møller lige op ad hinanden i Unnerup, og så rev Abrahams den gamle stubmølle ned og byggede den op ved Korsvejen på Holløse mark. Der må have været tommer i den, ellers

havde den ikke holdt til alt det flytteri. Og dog var dens Odyssee jo ikke endt endnu.

*

I november 1865 giftede løjtnant Abrahams sig med sin 21-årige kusine Zerina Holm fra Ellingegaard i Odsherred, og julen og vinteren gik med gæsteri på egnens proprietærgårde og med genbesøg efter hyggelig gammeldags skik.

På Højagergård i Slangerup havde Peter Abrahams en morbror Moritz Philipsen. Da Højagergaard brændte i 1866, og Philipsen ikke ville bygge den op igen, købte Abrahams jorden, og året efter byggede han sig en ny gård på brandtomten og flyttede fra Unnerup til Slangerup. Her fik han en ny omgangskreds, bl. a. steder kom han og fru Zerina meget i Skævinge præstegård hos pastor Henningsens.

En vinteraften, Abrahams og hans kone var til selskab hos gårdejer, cand. phil. Rasmus Kopp i Borup ved Skævinge, var præstens der også. Pastor Henningsen og løjtnant Abrahams kom til at sidde sammen i en sofa. Så sagde præsten:

– Hør, Abrahams, jeg synes sommetider, vi må være gamle bekendte. Har vi mon ikke hilst på hinanden, før vi traf sammen her på egnen? Jeg har lige fra den første gang, vi så hinanden, syntes, at Deres stemme var mig så bekendt.

– Nej, det mente løjtnant Abrahams ikke. Han havde aldrig set pastor Henningsen, før de var begyndt at komme sammen nu.

Så blev der ikke talt mere om det. Lidt senere på aftenen blev Abrahams opfordret til at fortælle sine oplevelser i krigsåret, og han kom på den måde til at berette om, da han var parlamentær hos Østrigerne. Midt i historien sagde præsten:

– Var det Dem?

Og så meldte eventyrets anden del sig. Inden pastor Henningsen kom til Skævinge, havde han fra 1854 til 1864 været præst i Oversø i Sønderjylland. Den østrigske general var indkvarteret i Oversø præstegård, og forhandlingerne om våbenstilstanden havde fundet sted der i præstens stue. Pastor Henningsen havde altså ganske rigtigt både set og hørt løjtnant Abrahams før, navnlig hørt!

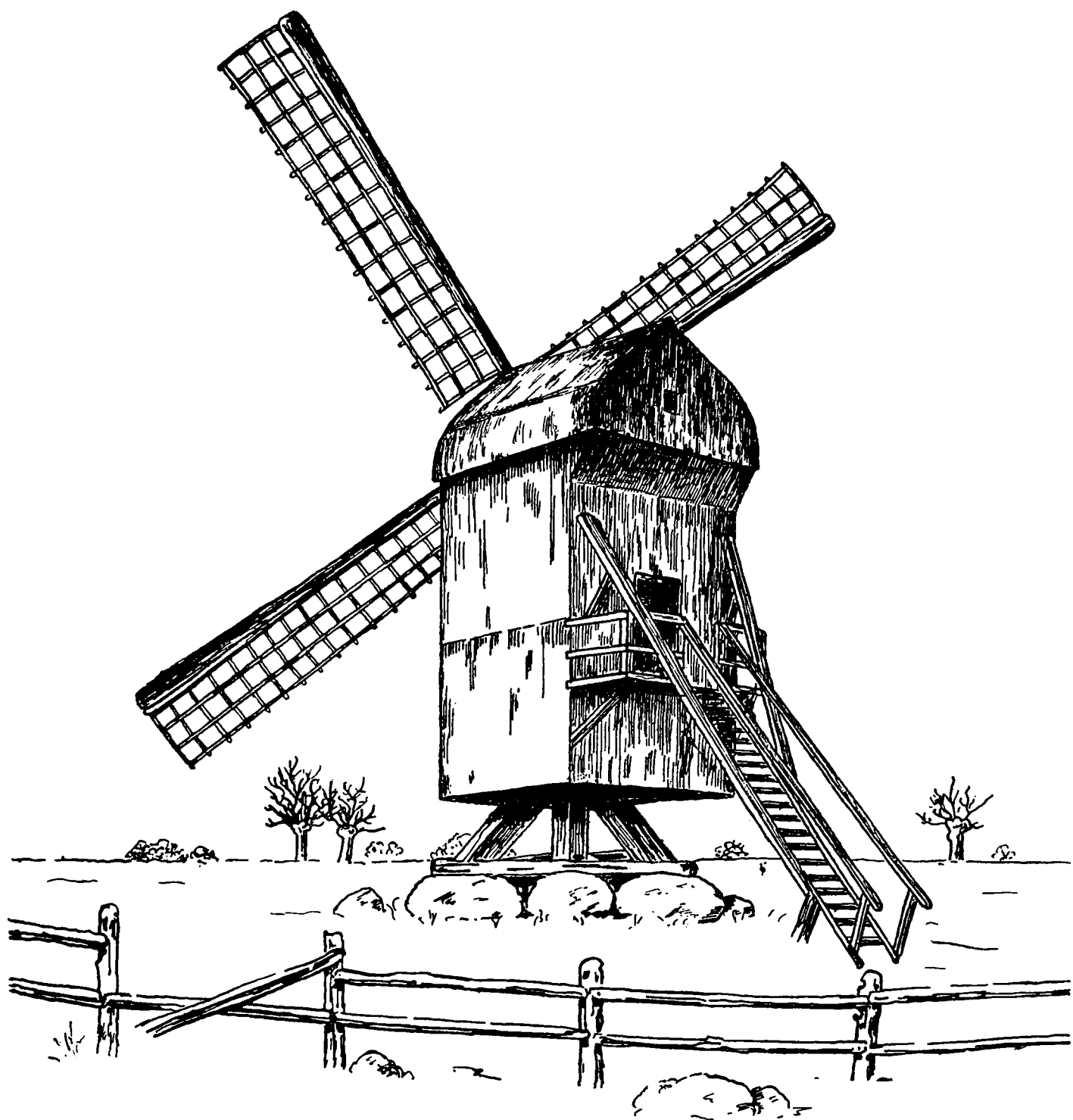
På den måde fik Abrahams – og efter ham de danske krigshistorikere – at vide, hvor forhandlingerne efter tilbagetoget fra Dannevirke havde fundet sted.

Løjtnant Abrahams fik efterhånden en hel række tillidshverv, han var sogneråds- og amtsrådsmedlem, bestyrelsesmedlem i landboforeningen, medstifter af Landmandsbanken i København o. s. v. Så solgte han Højagergaard i 1874 til baron Knuth, »den cirkusgale baron«, der blev kendt landet over som direktør for »Cirkus Guillaume« – den eneste cirkus, hvor hestene viste sig i manegen med »Blinker« på hovedtøjet, tegnet på, at ejeren var adelig.

*

Men så tilbage til stubmøllen.

I 1878 købte Eduard le Sage de Fontenay Unnerupgaard og mølleriet. Slægten var indvandret fra Frankrig og havde stadig forbindelser i fornemme franske kredse. Det bevirke-

de, at stubmøllen en sommer blev noget i retning af »kongelig signalstation«.

Prins Valdemar var i 1885 blevet gift med prinsesse Marie af Orleans, og året efter – sommeren 1886 – foretog den 21-årige prinsesse i selskab med nogle jævnaldrende unge lange ture i Nordsjælland. Prinsesse Marie og en slægtning af hende, prinsesse Camilla af Montluc-Siena, kørte i Landauer fra Fredensborg op til Helsingør og videre ad Nordre Strandvej til Gilleleje og Raageleje. Samtidig sejlede prinsesse Camillas broder i sin yacht sammen med prins Albert Victor af England, prins Valdemars søstersøn, langs med kysten.

Af og til gik de i land og aflagde sammen med prinsesserne visit på forskellige gårde. De røde kuske fra Fredensborg vakte mange steder så megen opmærksomhed, at de to prinsesser følte sig generet af det. Prinsesse Camilla fortæller i 1930 i et brev om minderne fra anno dengang:

»Vi standsede i Blidstrup for at lade Tjenerskabet iføre sig mørke Livreer, da de kongelige røde, hvormed vi havde forladt Fredensborg, vakte en Opsigt, som var os imod«.

Mens prinsesserne improviserede et besøg i Blidstrup præstegaard, skiftede kuske og lakajer tøj i skolestuen. Det morede de to prinsesser at falde med døren ind i huset på den tur, og da de svingede ind på Unnerupgaard, blev der

stor opstandelse hos de Fontenays. De kom sig dog snart af forskrækkelsen, og – skriver prinsesse Camilla – »det syntes dem et Fe-eventyr at have to Prinsesser af deres eget tilbedte franske kongelige Hus siddende ved Deres Taffel«.

En tur til Tisvilde Hegn og Asserbo slotsruin blev planlagt i en fart, men den skulle de to sejlene prinser også med på. Undervejs til Tisvilde standsede vognene ved stubmøllen i Holløse, og fra den signaliserede man til yachten, der lå ved kysten mellem Salgaardshøj og Helene Kilde: »Kom i land og mød os i Tisvilde«. Jo, den gamle stubmølle var med til lidt af hvert.

I Holløse, hvor løjtnant Abrahams havde sat møllen i 1860'erne stod den og gjorde gavn lige til 1919. Så blev den købt af den norske kunstmaler Kristoffer Sinding-Larsen og hans danskfødte frue. Møllebygger Jensen fra Fredensborg flyttede den til Tisvildeleje for dem – og så blev stubmøllen indrettet til sommerbeboelse. Hele huset kunne drejes på »Stubben«, så beboerne selv kunne bestemme over sol og vind – omtrent da. I nederste etage lavede Sinding-

Larsen atelier, og her havde han sommeren 1921 en virkelig maleriudstilling med billeder bl. a. af komponisten Christian Sinding, Moissi og af H. P. Hanssen-Nørremølle.

På første sal var der spisestue og soveværelse, og oppe i »Hatten« residerede ægteparrets unge sønner. Den ældste af dem, Henning Sinding-Larsen, lavede loftshvælvet om til en blå himmel med gyldne stjerner. Her oppe fra »Hatten« havde man den mest storslåede udsigt over landet og havet. Om aftenen så man fyrene blinke på Hesseløen, på Kullen og på Nakkehoved.

*

Men så kom katastrofen en sommeraften i 1922. Det var den 20. august. Maleren og hans familie var gået hjemmefra, og der var ikke spor af »Lys på Møllen«. Alt var lukket og slukket. Alligevel gik der ild i den, og alt brændte. Der blev ikke en splint tilbage, heller ikke af indboet.

Den gamle stubmølle havde endt sit omskiftelige liv – i en alder af 145 år.

EN SKRIVEGLAD KONGE

Nogle træk til belysning af Christian IV som menneske

Ved Jørgen Paulsen

Museumsdirektør, cand. mag. Jørgen Paulsen, Det nationalhistoriske museum på Frederiksborg, beretter her om Christian IV som forfatter til 2-3000 bevarede breve.

AT Christian IV har haft en særlig evne til at sørge for sit personlige omdømme i eftertiden er en kendt sag. Alle veed fra deres skolebøger, at han som statsmand og politiker led det ene nederlag efter det andet. Historikerne fik derfor let ved at sable ham ned. Men han har klaret sig endda, – ja, i den folkelige bevidsthed står han den dag i dag som det mest markante og levende menneske i den danske kongerække.

De mange dejlige bygningsværker, som han havde så stor personlig lod og del i, vidner endnu i fuldt mål om hans frodige foretagsomhed og skabende fantasi. Hvor fik han i grunden ret i sin egen vurdering af denne side af sin kongegerning, da han over for rigsråders surmulende kritik fastslog, at han byggede »ikke til Vores recreation, men dette ganske kongerige til en prydelse og ære«. Hvor ville ikke Danmark have været fattigere uden Frederiksborg,

Rosenborg, Børsen, Tøjhuset og Rundetårn, – for blot at nævne nogle af hans bygværker.

Et andet uudslætteligt vidnesbyrd om Christian IV's fantastiske vitalitet er nok mindre kendt uden for historikernes kreds, men det fortjener at blive husket. Det drejer sig om hans skrevne efterladenskaber i form af dagbogsoptegnelser og breve. Korte notitser i dertil indrettede almanakker eller skrivekalendere med oplysninger – næsten fra dag til dag – om kongens færden rundt i sit rige, om hans mange små og store gøremål, om personlige indtægter og udgifter. Dertil refleksioner over foreteelser, der mødte ham på livets vej, ofte de små begivenheder, der satte farve på hans tilværelse. Af en helt ud forbavsende rigdom er indholdet af hans 2–3000 bevarede egenhændige breve, hvor han udtaler sig om stort og småt, som mødte ham og gav genklang i hans sind.

Dette stof, der foreligger trykt i tykke folianter, men næppe kan blive egentlig folkelæsning, er en frisk kilde til belysning af såvel hans egen person som hans samtids historie, især den sociale og kulturelle.

Kong Christian IV (1577—1648), malet af Hans Knieper.

GENNEM et langt liv var Christian IV skrivende som ingen konge før og siden. Fra barnsben blev skrivning podet ind i ham som et systematisk led i hans opdragelse, takket være hans lærer og »tugtemester« Hans Mikkelsen, den ansete pædagog og hofprædikant, »vidt berømt for sin synderlige skikkelighed til ungdommen at oplære«. Med al ønskelig tydelighed viser Christian IV's endnu bevarede stilebøger, hvorledes han opøvedes i at skrive smukt og udtrykke sig klart. Det er dertil værd at bemærke, at han fik dansk til modersmål og lærte at skrive sproget, som han talte det, fyndigt og impulsivt, helt uden kancellipræg. Intet under, at kongens breve og dagbogsoptegnelser byder på muligheder for at komme ind på livet af ham, sådan som han virkelig var. Den, vi da møder, er ikke nogen lærd mand eller nogen tænker, men en rigt udstyret natur, der først og fremmest var interesseret i tilværelsens praktiske sider, et levende menneske med fortrin og fejl som de fleste af os, undrende optaget af alt, hvad han mødte og kom til at opleve.

Nogle spredte og ret tilfældige uddrag vil tjene til illustration af dette.

At Christian IV havde en udpræget sans for naturen, er der adskillige vidnesbyrd om. Fra hans skrivekalender og breve plukker vi disse eksempler:

1614, 15/10: Var der slig et vejr, at ingen kunne gøre noget.

1617, 8/3: Drog jeg fra Antvorskov til Frederiksborg. Da jeg kom til Frederiksborg, da var der en ganske hob blå violer, så og mange andre blomster udslagen, både af urter og træer.

1619 27/3: Så jeg en stork flyve ved Frederiksborg.

1621, 12/2: Min gammel skrædder, som bor i Kollekolle, synes at være svært gavmild med skoven, thi altid når jeg er kommen imellem København og Frederiksborg (ad den gamle Frederiksborgvej), da haver mig mødt skønne friske træer, — endog egetræer som man til nød vel kunne bruge til skibsbygning.

1635, 1/3: Efterdi foråret, Gud være lovet, nu mere træder herfor og gedden begynder med tiden at lege, da skal Hans Pedersen i Dyrehaven (ved Frederiksborg) sætte ruser på de steder, de plejer at sættes.

Kongen drev kunstig kyllingeudrugning i stor stil. På den lille ladegård ved Frederiksborg (det senere Hillerøds-holm) havde han flere rugemaskiner, såkaldte »ægyptiske ovne«. Gennem de to følgende uddrag af breve til lensmanden Frederik Urne på Frederiksborg kan vi fornemme, hvor optaget Christian IV var af denne sag. Hør blot her:

1630, 26/3: Hvorefter Frederik Urne sig skal rette: Når de kyllinger kommer ud af de æg, som udi ovnen lagt er, da skal mejersken på den lille ladegård lade pigen, som på hønsene varer, følge så meget sur mælk, som hun til ost til kyllingerne (vitaminfoder) behøver. Så snart de æg, som nu indlagt er, enten hel eller halvt udkommer, så skal straks forskaffes pigen andre æg, som ferske ere. Til samme ovn skal pigen forskaffes vilde andæg, så og om muligt er nogle svaneæg, så og kalkunske æg.

1632, 4/4: Du skal befale Hans Pedersen, at han lægger 400 æg i ovnen og vare dem vel med varmen, så som jeg ham det vist haver.

Det er tydeligt, at majestæten har moret sig fortræffeligt.

HANS interesse for dagliglivets praktiske foreteelser optog ham meget. Karakteristisk i denne henseende er et andet brev til samme lensmand.

1635, 1/2: Du veed dig uden tvivl at erindre, at der for nogen tid siden blev sendt mig en plov, som var gjort på en synderlig manér, hvilken plov du skal lade søge op og lade med flid gøre 6 plove derefter, så at de er færdige, når Gud vil, jeg kommer i landet igen.

Overfor håndværkerregninger var han altid på vagt, — det ses tydeligt af hans personlige antegnelser på regningerne. Lad os tage et par eksempler:

- 1) For lægter, de har slået omkring den gamle Dyrehave, for at køerne ikke skulle løbe derind 2 dlr.
Her anfører kongen: *Man kan slå mange lægter på for 2 dlr.*
- 2) For muring af en skorsten og en bageovn i Trolles hus (på Frederiksborg)..... 9 dlr.
Man plejer ikke at give så meget for en skorsten og en bageovn.

Forsømmelser fra slotsfunktionærens side gik ikke upå-talt hen, hvad man får at høre den ene gang efter den anden.

Om opvarteren på Frederiksborg anføres:

1632, 8/1:

- 1) At han kom løbende udi stolen, efter at (guds) tjenesten var begyndt.
- 2) Trappen ned til kirken var slet ikke rengjort.
- 3) Stolen var ganske fuld med skarn både fra gulvet og træværket.
- 4) Udi min Sommerstue sidder vinduerne fulde af spindelvæv.

Conclusio: Det første noget sligt herefter sker, så skal han hugge sin kurs (d. v. s. afskediges på gråt papir).

1633, 17/10: Efterdi denne klokkestiller her på Frederiksborg udi sin bestilling er ganske uflittig, når jeg er tilstede, så er letteligen at eragte, hvorledes han den forvalter, når jeg intet er tilstede.

Slotsfogden får derfor ordre til at give agt på tjeneren og at sætte ham i »den spanske tønne« (et strafferedskab), hvis han bliver ved med at forsømme sine pligter.

CHRIStIAN IV's lune og humoristiske sans skinner ofte frem gennem hans bemærkninger – selv hvor disse omhandler alvorlige sager. Da han engang havde været på inspektion i Børnehuset i København, en social institution, som han selv havde indstiftet, skrev han til rentemesteren:

1636, 15/12: Jeg fornemmer at forstanderen i Børnehuset, at den doctor der er inde, curerer børnene derinde, (så) at de efter hinanden kommer henad kirkegården, uanset at – Gud være lovet – endomstund (i øjeblikket) derinde ingen pest grasserer, hvorfor I skal erfare, om man kan bekomme en anden.

Eller en anden gang:

1639, 15/3: Jeg har fornummet i disse dage, jeg haver besøgt Børnehuset, at de derinde er, får mad nok, men lidet at drikke efter den proportion af maden, al den stund den nem gives ikkun en pot øl om dagen, som synes for lidt at være for børn.

Kirsten Munk Ludvigsdatter (1598–1658), Christian IV's gemalinde og deres børn. Kopi malet af Erik Henningsen.

Kopi efter Jacob van Doorts portræt af Christian IV

Da en af kongens svigersønner, grev Pentz, engang havde fået lægeligt påbud om større påholdenhed og om kun at drikke spiritus i forbindelse med måltider, berettede Christian IV kort og godt i et brev til Corfitz Ulfeldt:

1642, 23/6: Grev Pentz drikker nu intet mellem måltiderne, men han holder måltid fra ti om formiddagen indtil klokken er syv om aftenen.

NOGLE af de bitreste breve, Christian IV skrev, har relation til hans skilsmisse 1629 efter næsten 15 års samliv med Kirsten Munk. De røber en afgrund af had og bitterhed, som kom til at formørke resten af hans dage. Det er et gribende kapitel, som her blot skal antydes med et par linier.

Da Kirsten Munk et års tid efter ægteforholdets sammenbrud forsøgte en tilnærmelse ved i et brev at erindre kongen om sin lange og tro opvartning og om den livsfare, hun for hans skyld havde udstået med de mange smukke børn at føde til verden, svarer han kort og fyndigt:

1630, 27/12:

- 1) At din opvartning var en tid lang således, at jeg over den mig intet kunne besvære.
- 2) Den besværlighed du havde udstået med børnene var ikke ny, men alle kvindfolk gemen.

Et par år senere opstillede Christian IV i sin evige uro over det ægteskabelige skibbrud en spørgeliste, kaldet:

Interrogatoria, hvortil fru Kirsten direkte skal svare ja eller nej – – – hvorpå fru Kirsten bør at svare, om hun vil holdes for en ærlig kvinde

1632, 19/8:

- 2) Om hun ikke dansede, legte jul og gjorde sig lystig med Rhingreven og andre, medens Vi lå for fjenden og blev skudt i armen.
 - 3) Om hun ikke kyssede og klappede Rhingreven, når han kom til hende og gik fra hende.
 - 4) Om hun ikke skar Vores linklæder i sønder og gjorde dem til måde til Rhingreven, uanset at Vi selv for linklæder havde mangel.
- 13) Om hun ikke engang præsenterede Os bly sukker til at betage Os lysten til kvindfolk på en måneds tid eller 6 uger.

En hel verden synes styrtet i grus for Christian IV siden den tid, da han tog Kirsten til sig som sin ægtehustru og skrev dybt forelskede breve som dette:

1615, 24/8: Hjertens allerkæreste hjerte, Gud i himlen spare og bevare dig længe og vel, det ønsker jeg dig af mit hjerte. Hjertens allerkæreste mus – – – Din allerkæreste herre, så længe jeg lever. Christian.

DET føles næsten som en lise herefter at fremdrage nogle af de notitser, hvormed kongen bevidner sin kærlighed til og omsorg for de mange børn, han efterhånden samlede omkring sig:

1608, 10/1: Gav jeg for legetøj til børnene 2½ mrk.

1616, 28/4: Jeg har af din skrivelse fornummet, at prinsen har fået mæslinger og at de, Gud være lovet, vel er udkommen.

1617, 2/4: Kom hertug Ulrik i skole.

1621, 9/9: Gav jeg en gøgler, som var på slottet og legte for børnene, 5 dlr. in specie.

1633, 25/9: Jeg sender dig (hofmesterinden) herhos nogle slags sidst indsyttet tøj (syttetøj), som du efterhånden skal bruge til frøkenernes behov.

1635, 11/2: Gav jeg for 4 træheste (gyngheste) til Ulrik (Christian) 4 dlr.

1635, 19/12: Købte jeg en muffe til grev Valdemar for 16 rdl.

Efter søslaget på Kolbergheide bugt den 1. juli 1644, hvori den 67-årige konge blev alvorligt såret og mistede synet på sit højre øje, fik han på sin krop og sjæl at føle, hvad tiltagende alder og skrøbelighed førte med sig. Hvor gribende er ikke det brev, som han juleaftensdag 1644 sendte til sin svigersøn Corfitz Ulfeldt:

1644, 24/12: Du skal lade kalde for dig alle Doctores Medicinæ og dennem befale, at de skal stikke hovederne sammen og konsultere, hvad jeg skal bruge, for at jeg kan blive retitueret i mit hoved, hvorudi jeg continuerlig haver været besværet, som om jeg altid var drukken, siden den tid mit øre blev slået i sønder – – –, af hvilket slag det højre øje fik skade, at jeg ser intet dermed, der dog øjstenen ingen skade fik. Om natten kan jeg, Gud være lovet, vel sove på 4 timers tid og når jeg da står op og bliver en time eller to oppe, da kan jeg siden sove en time eller to igen.

CHRIStIAN IV's livsaften nærmede sig. Dog lige til det sidste vedblev han at skrive. I begyndelsen af februar 1648 lå kongen syg på Frederiksborg og i forudanselsen af, at det lakkede mod enden, ønskede han at blive ført ind til Rosenborg. Han skrev da:

1648, 8/2: Jeg har befalet at gøre ild i mit kammer på Rosenborg, så det at kulden kan komme noget derud, førend jeg kommer did.

Mandag den 21. februar 1648 lukkedes for sidste gang Frederiksborgs porte bag ham. På en slæde, trukket af et ottespand, blev han kørt ind til hovedstaden. Otte dage senere kom døden som en befrier til en træt og udslidt arbejder.

Christian IV, malet af Abraham Wuchters, 1638.

Hammermøllen i Hellebæk

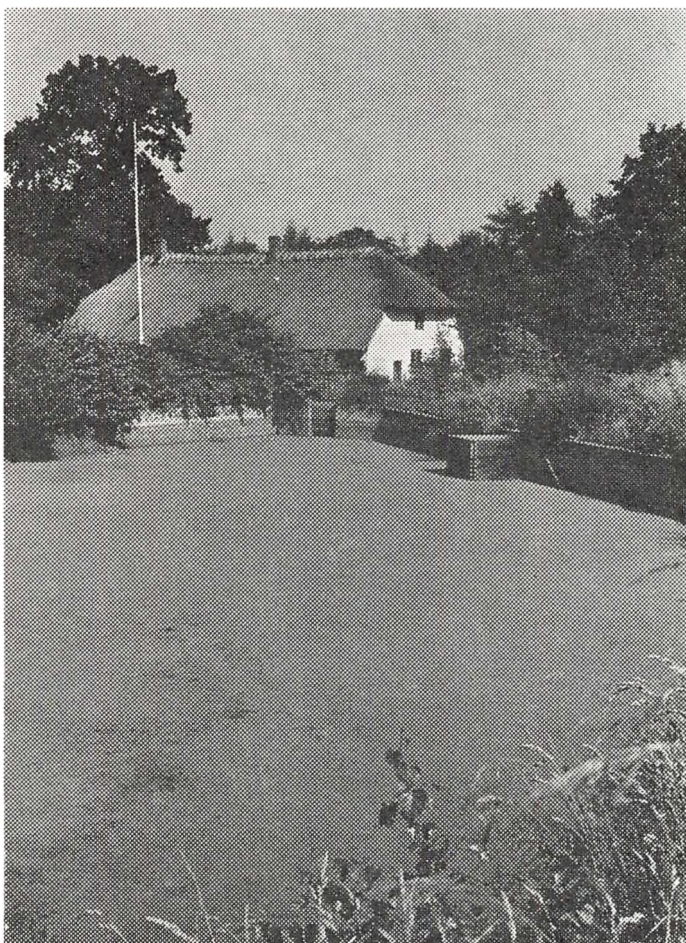
Af Tage Christiansen

Redaktør, cand. jur. Tage Christiansen, fortæller her om en kulturhistorisk idyl i Nordsjælland, – og om Chr. IV's hammermølle, der igen skal sættes igang.

DE enestående muligheder, det gamle Hellebæk har for at danne ramme om et milieu fra Christian IV's tid, vil man nu søge udnyttet. Den Hammermølle, den af en vandmølle drevne våbensmedie, som engang var centrum i et storstilet anlæg, skal igen have liv og igen blive midtpunkt i en idyl af den 200 år gamle fabriksbebyggelse.

Idyl er jo nok det, man først og fremmest tænker på, når talen er om det gamle Hellebæk. Skov og skovsøer og vandløb gjorde i hvert fald, at man i forrige århundrede i romantisk begejstring for naturen i særlig grad sværmede for – og sværmede i – Hellebækskovene.

Kunstmalerne havde præsenteret Bondedammen og andre maleriske skovsøpartier, Holger Drachmann har boet i Ålsgårde og har hentet inspiration i Hellebæk-skovene – og

Hammermøllehuset med Hammermølle-dammen i forgrunden. Møllehjulene skal sidde i den nærmeste gavl, i hvis underetage værket's fundament er udgravet

københavnerne kørte i hestevogn eller vandrede til Kobberdammen, Sortesø, Klaresø osv.

Da Frederik II i tiden omkring 1580 havde bygget fæstningen Kronborg, blev der brug for værksteder til reparationer og til fremstilling af metalgenstande af forskellig slags. Det var ikke for idyllens skyld, man valgte Hellebæk. Men det var det nærmeste sted med en vandkraft, der kunne udnyttes. Omkring 1600 blev der derfor anlagt bl. a. en kobbermølle, hvorefter Kobberdammen har sit navn, og en hammermølle ved Hammermøllesøen. Nogle af søerne blev tildels skabt ved opstemning af vandet i nogle skovmoser. Råmateriale til værkstederne blev hentet fra Norges malmlejer og skibene lagde til ved den lille havn, der var udfor den nuværende Hellebækgård. Da dampkraften senere kom, blev det billigere at transportere kul til gruberne end malm til smedierne.

Til at lede den nye fabriksvirksomhed blev indkaldt tyske mestre. Den mest kendte blandt disse blev Caspar Fincke, der skal have stået for bl. a. fremstillingen af jerngitrene til Rundetårn og gitre til Roskilde Domkirke.

Lidt fra Hammermøllen lod Christian IV efter en byplan opføre to sammenhørende bydele, den ene for arbejderne og den anden for mestrene. Enhver skulle kunne se, at der var forskel og afstand imellem dem.

Langs »Bøssemagergade« ligger sammenhængende husrækker, gule rækkehuse i Nyboder-stil. Noget er naturligvis gået tabt i tidens løb og adskillige mure er sat om, men stort set er indtrykket som dengang. Og som da forfatteren Alexander Svedstrup, død 1930, beskrev Bøssemagergade i den kulturhistoriske roman »Erik Gudmand«. Alexander Svedstrup var født i Helsingør og boede i mange år i sin villa »Ellestuen« i Hellebæk. Han kendte Hammermølle-milieuet fra sin barndom og han beskriver det nøjagtigt, blot med andre navne. Vi lader ham fortælle, enhver kan overbevise sig om, at sådan ser der også ud i dag:

– Gaden begyndte nede ved den lave strand, skrånede jævnt opover og endte oppe på bakkerundingen. Man kunne næsten forsvare at sige, at gaden kun havde to huse, to meget, meget lange huse, et på hver side, thi de mange boliger var sammenbyggede i en lang ubrudt facade under et fortsat langt og højt tag. Det var tydeligt, at de var opført alle på samme tid og til samme formål. De var boliger for våbenfabrikkens svende og arbejdere. Øverst på bakkekammen delte vejen sig i to, en, der forsvandt bort mellem haver, stengærder og vedbendklædte gavle, og en, der slyngede sig ned over grønne enge og videre op gennem skoven. Langs denne vej lå en række hvide bygninger i kort afstand fra hinanden, alle med fri udsigt foran sig og store haver bag sig, ikke almindelige beskedne huse, men så velhavende at se til, som om de var bygget til lutter standspersoner.

De tyve alen brede gavle vidnede om, at man havde haft mægtigt tømmer at råde over og havde ønsket at skaffe store, dybe, hyggelige stuer. Her boede våbenfabrikens mestre. Men om nogen ville spørge, hvor selve våbenfabrikken lå, da måtte man pege ud mod de lange spredte værksteder bag store gårdspladser, ud mod de vedbendklædte gavle i haverne eller ned mod de idylliske hytter i skovslugterne, hvor vandhjulene snurrede og plaskede.

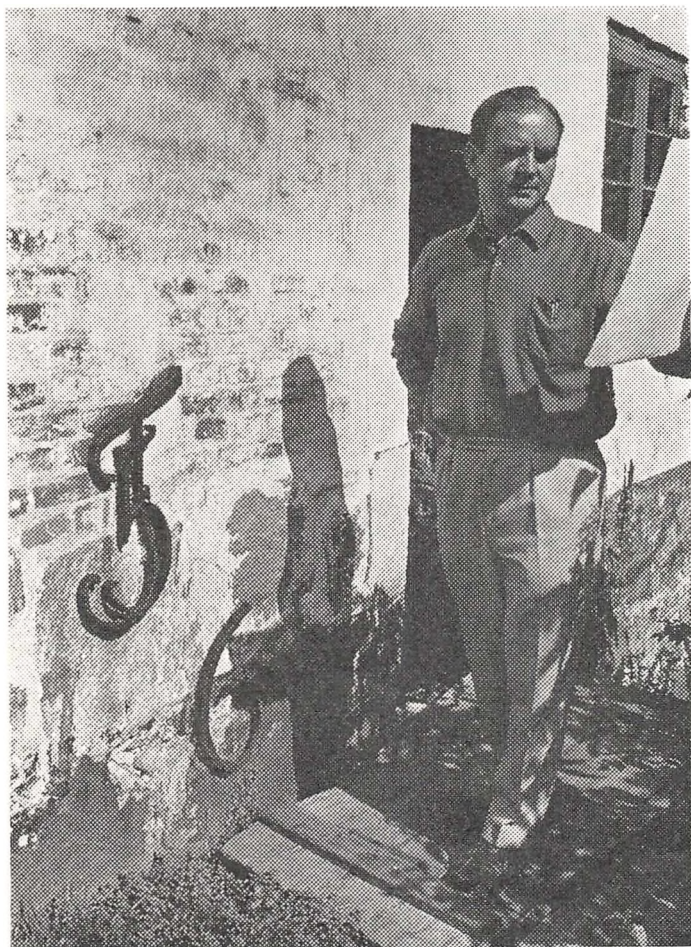
– En del af de værkstedshuse, som var karakteristiske for hele anlægget, er forsvundet, men bag Nyboderhusrækken i Bøsemagergade ligger stadig adskillige af de huse, hvor man arbejdede »hjemme«. Selve »fabrikken«, Hammermøllen, var kun en smedie. Den fremstillede »halvfabrikata«

Vandløbene, der forbandt søerne i skoven, gav mulighed for adskillige vandmøller, og meget tidligt har der været mølledrift, bl. a. var der en valsemølle forud.

*

Der er ikke i dag meget vand i Hammermøllensøen. Men fra længe lukket stigbord kan vandet ledes langs gavlen på Hammermøllehuset tæt derved.

Det er i dag en smuk, stråtækt og vel vedligeholdt bygning, men i den ende af huset, der er møllesøen nærmest, er foretaget store udgravninger. Man kan kigge ind gennem små vinduer, der som jerngitter har kasserede geværpiber. I

Arkitekt Vagn Kieler ved Hammermøllens gavl med fundament fra Christian IV's mølle og med Frederik V's initialer og rester af årstallet 1765 i støbejern på muren fra møllens genopbygning med større hus

gavlen sidder Frederik V's navnetræk og et enkelt helt bevaret stort jerntal af årstallet 1765. Da blev dette møllehus rejst, men over et tidligere møllehus, som var så beskeden, at det i længden lå på tværs af den nye møllebygning. Vandet er dengang fosset ind gennem huset.

Delvis under vand ligger fundamenterne af Christian IV's Hammermølle, og man ser den i 1765 tilmurede hvælvede åbning, hvorigennem vandet har forladt de store møllehjul. Og man ser noget af det guly, hvor essen stod.

Nationalmuseet var med i de udgravninger, der var afgørende for, om man kunne tænke på en rekonstruktion. Ingeniør Anders Jespersen gik derefter straks i gang med tekniske tegninger. Der skal efter et foreløbigt budget skaffes 150.000 kr., før vandet fra Hammermøllensøen igen får et vandhjul uden for møllehusets gavl til at drive et hammerværk. Fra mange sider er der vist interesse for sagen og der er gjort en god begyndelse til at skaffe de nødvendige penge.

Fra 1709 haves en beskrivelse af Christian IV's lille møllehus. Det var 18 fod, ca. 5,70 m langt og i to stokværk. I underste stok var der i jorden en rende, hvor vandet har drevet møllehjulene. Renden var på begge sider sat op med to rækker hugne kampesten og den gik under huset i hele dets bredde. Medens nederste stok var af grundmur og desuden indeholdt en tre-fags stue og det rum, hvor mølleværket stod, var øverste stok af bindingsværk og indeholdt 6 »logementer«. Et af »logementerne« var generalkommis-særens sengekammer.

Det oplyses i samme beskrivelse, at møllen var repareret i 1680, men i 1709 var i slet forfatning.

Det møllehus, der blev bygget over det gamle i 1765, er 9,5 m bredt og 20 m langt. I østgavlen er rester af den gamle mølles langmur.

Ved hjælp af et hjul med takker med noget mellemrum udløstes slag af en tung hammer mod en ambolt, hvor det glødende jern, hvoraf bøssepipen skulle smedes, var anbragt.

Men til det gamle milieu hører naturligvis en hovedbygning. Af stor kulturhistorisk betydning er det, at hele anlægget er opført omtrent samtidigt og udgør en helhed. Fra nyere tid kendes noget tilsvarende i de nordsvenske »Bruk« med fabrik, arbejderboliger og en herskabsbygning til »brukspatronen«.

*

Hovedbygningen til Hammermøllen er dog først opført 1764, umiddelbart før den nye møllebygning og før kronen overtog det hele. Få år efter, i 1768, blev Hammermøllen erhvervet af skatmesteren, greve H. C. Schimmelmann. Han gjorde det senere til et familiefideikommis, men i 1949 blev det konfiskeret af staten og hovedbygningen, Hellebækgård eller »Palæet« blev solgt til Opfostringshuset, der i 1953 lod den meget smukke bygning restaurere. Den er fredet i klasse A. En af de to sidefløje nedbrændte i 1906, men tænkes genopført. I den bestående sidefløj var kapel for de ved fabrikken ansatte og med pulpitur for grevefamilien. Kirkerummet blev ændret til andet brug, da der i 1920 byggedes en kirke i Hellebæk, oprindeligt tegnet i stil med

Probérhuset, hvor gevæerne blev prøvet, hvorfor der er skorsten og fyrelem udvendigt

palæet, da man havde regnet med, at den skulle ligge tæt ved det.

Endnu nogle huse med tilknytning til geværfabrikken ligger i umiddelbar nærhed af Hammermøllen og Bøsemagergade. I »De edssvornes hus« blev der foretaget hemmelige forsøg med en slags maskingeværer. Ved kædereaktion antændte de indbyrdes forbundne lunter en serie geværer.

*

Særlig dramatik knytter der sig til »Probérhuset«. Man ser det fra Bøsemagergade ligge kønt og idyllisk nogle skridt inde i skoven. Det var på et hængende hår, at huset blev reddet. Huset havde i tidens løb været brugt til forskellige formål, sidst som kalkhus for en murermester, og dets historie gået i glemmebogen. Lykkeligvis fik den nystiftede »Egnshistorisk Forening for Hellebæk-Ålsgård« standset bulldozeren, der blev skaffet penge og huset blev restaureret og ligger nu som en perle midt i det hele.

I Probérhuset blev gevæerne prøvet, før de forlod fabriksområdet. Huset består af to afdelinger, sådan som man ser det også i dag, den ene del er med stråtag, den anden med tegltag – og den store skorsten er til at fyre i udefra, så man ikke risikerede eksplosion i krudtet indenørs.

I den ene afdeling var der værksted, hvor gevæerne blev eftersat før og efter prøven. Og herfra kunne man gennem et hul i muren, som også afbødede lufttrykket antænde den lunte, der affyrede et halvt hundrede geværer med hver 2 lod musketkrudt, »en kuglesvær ladning«. Der fyredes mod sandsække – og man kan måske forestille sig drønet i den stille skov! De piber, der ikke havde taget nogen skade, stempledes og hensattes under lås i 24 timer, hvorefter de igen nøjagtigt besigtigedes og de med fejl kasseredes.

Probérhuset har man tænkt anvendt som museum for de ting, der har været anvendt i forbindelse med geværfabrikationen. Den var i gang til 1870. I krigen 1864 havde gevæerne vist sig at være forældede.

Men billedet af det gamle Hellebæk rummer mere end de huse, der er bevaret. Man ser lidt af den brolagte gamle Helsingevej, hvor diligencen plejede at holde – oven for »Trompeterhuset« – og lade hornet lyde som en melding til Bøsemagergade om, at nu var den på vej.

Og når man går det lille stykke vej fra Hellebæk station ind i skoven til Hammermøllensøen og møllehuset, passerer man »Pinsebjerg«. Om de store fester, som her holdtes hvert år på 2. pinsedag, fortæller Alexander Svedstrup i »Erik Gudmand«. Et lille citat antyder, hvad denne fest betød for store dele af Nordsjælland:

»Mere end et halvt hundrede heste med ryttere tumlede rundt mellem hverandre, alle karlene lyste af skjorteærmer og hvide uldhoser, af røde og grønne silkebånd og hestene var lige så pyntede som rytterne. Hen ad vejen, så langt man kunne se, gennem byen og forbi kirken holdt vogn ved vogn, fyldte med kvindfolk i deres fineste guld- og sølvhuer. Så satte toget sig i bevægelse. Trompeter og klarinetter og alt, hvad man havde af spillende instrumenter, gjorde alt det spektakel, de formåede. Og se, der lige efter musikanterne kom selve majkongen! – To og to red rytterne frem ad landevejen ad »Nordstrand« (Hellebæk) til og efter dem kom vognene i endeløse rækker bort over de slyngede veje«.

Og så skildres den traditionelle visit hos greven og livet på Pinsebakken med spillemænd, telte med boder og forlystelser osv.

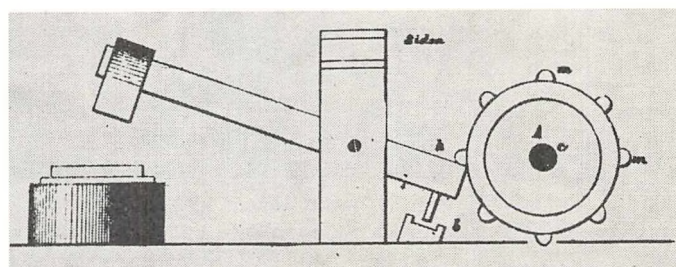
*

De fester hører fortiden til. De sidste blev holdt i begyndelsen af 1930'erne. Og i Hammermøllens mesterhuse og gule rækkehuse bor mennesker, der har lejet sig ind hos »Boligselskabet Hellebæk Gods«.

Men det samlede milieu har bevaret karakteren fra midten af 1700-tallet.

Det er en stor og spændende opgave, de egnshistoriske interesserede i Hellebæk-Ålsgård har taget op. Det afhænger af de bidrag, der indgår til Hammermøllefondens, hvis formand er arkitekt Vagn Kieler, hvornår restaureringen af Hammermøllen og andre planer i forbindelse dermed kan gennemføres. Man tænker bl. a. på veterantog mellem Helsingør og Hellebæk station.

Og man tror på, at opgaven skal lykkes, og at man ikke blot kan få vandmøllen sat i stand med vandhulets idylliske plasken, men efterhånden også få hele hammerværket genindrettet, så hammerslagene fra den arbejdende vandmølle igen kan give genlyd i skoven omkring Hammermøllensøen.

Gammel tegning af hammer-systemet

Nu falder julesneen hvid

*Jeg glæder mig i denne Tid,
Nu falder Julesneen hvid
— saa véd jeg, Julen kommer . . .*

Det er, som alle véd, indledningslinierne til brødrene Krohn's elskede børnebog »Peters Jul«, som i generationer har henrykket danske børn med deres lunerige, mundrette vers!

Som det første vers begynder med at skildre snefaldet over det gamle Kongens København bag voldene i dagene før jul, sådan slutter de sidste med en beskrivelse af juletræet, der efter Hellig Tre Konger er stillet ud i gården som bolig for de frysende fugle.

*Og Træet — ja, det blev et Syn at se,
da det stod fuldt af den hvide Sne,
det var som af Sølv bedækket . . .*

Men ak, — den »hvide jul«, som vi alle mener at kende så godt fra vor barndom, den må vi vist efterhånden nøjes med at betragte på julekortene.

Bevares, sne får vi jo mere eller mindre af hver vinter, men det er nu så trist, at den næsten aldrig falder på selve juleaften!

Der er noget mærkeligt, for sindet beroligende, når sneen i store bløde fnug daler ned fra den blytunge himmel. Vinteren med de hvidt pudrede træer i skov og have og med skrivebordets tidligt tændte lampe bag nedrullede gardiner og forsatsvinduer har sin særlige skønhed. Og så er sneen

Af Max Iversen

jo desuden et af julens symboler på linie med juletræ, stjerner, diligencer og nisse-mænd — det er ikke noget under, at danske digtere har beskæftiget sig med snelandskabet og den velgørende ro, som ligger udbredt over det . . .

Få lyrikere har i vor tid givet et så enkelt og fornemt udtryk for glæde over den nyfaldne sne som digteren Jørgen Voeler:

*Det har sneet i nat.
Som et ark uden ord
ligger gaden hvid
uden menneskespor.*

Det er en strofe, der på sin vis er lige så smilende i al sin enkelhed som Blicher's kendte kære vers fra »Trækfuglene«:

*Det er hvidt herude —
Kyndelmisse slaar sin Knude
overmaade hvas og haard —
hvidt torneden, hvidt foroven,
pudret tykt staar Træ i Skoven,
som ud i min Abildgaard.*

Blichers jydsk storladenhed har sit modstykke i et af Emil Aarestrup's henrivende genrebillede fra hovedstaden, vistnok et af hans mindst kendte digte. Det er betitlet »Paa Sneen« og begynder:

*Hen over Torv og Gade,
hvor Sneen laae, den hvide,
belyst af Nattens Maane,
Jeg saae dig hastigt skride.*

*I eventyrlig Skjønhed,
krystalklar, straalte Staden,
og som et magisk Luftsyn
blændede Slotsfacaden.*

— og efter endnu et par åndfulde strofer slutter den gamle, galante stiftsfysikus:

*Sig syngende lod Sneen
af dine Fødder trykke
og paa det bløde Tæppe
henflagrede din Skygge.*

Fra dette yndefulde lille digt, er der et langt skridt til Oehlenschläger's pompøse vers fra »Frodes Drapa«:

*Juletid,
af Sne var Skoven saa glimrehvid.
Han sendte Bud til de Jarler snilde,
de skulle drage til Julegilde.*

Snedigtene er legio i dansk litteratur. — Der er Helge Rodes »Der er ingenting i Verden saa stille som Sne«, Høstrups dejlige stemningsbillede »Naar Skoven staar med Rimfrost i de dunkle Lokker«, Stuckenbergs »Hvide Jord, tavse Sne«, Johs. Jørgensens »Lovet være du Herre for vor Søster Sne« og Johannes V. Jensen, som i digtet »Graven

i Sne« ligner sne-tuen i dødens have ved en »kuppel som et pigebryst« . . . ja, der findes endog en hel digtsamling med fællestitlen »Den hvide Jul« – (af Otto C. Fønns, 1913).

Også den herlige nonsens-digter »Josias Taffelbay« har digtet om sneen. Her er en smagsprøve:

*Den hvide sne, den hvide sne, vide sne
andet er intet nogetsteds at se,
men under den, der ved vi dog, der ligger
kirke og rådhus, bane og butikker.*

*Så stille her dog er på vinterengen
— som jeg kan se helt henne her fra sengen —
jeg længe kigger ud på alt det hvide,
så vender jeg mig om på den anden side.*

*

Glæden over sneen er i tidernes løb tolket på mange måder, med megen ægthed og følelse, men det er naturligvis ikke kun lyrikere, som har beskæftiget sig med det danske vinterlandskab. I den højtelskede »Nøddebo Præstegaard«, der vel er julens prosaskildring frem for nogen, sådan som »Peters Jul« er blevet versebogen over alle, findes mange udmærkede sneskildringer, som f. eks. dette lille stemningsbillede:

atter stode vi da som hin første Aften i det aabne Vindue og saae ud over de tavse Marker og Enge, der vare dækkede af det hvide Snelagen, medens Maanen og Stjerneerne spredte deres blaalige Straaler som et Tryllet over alt . . .«

Fra Sophus Bauditz' hyggelige fortælling fra omkring århundredskiftet, »Sporsne«, stammer denne helt H. C. Andersenske beskrivelse:

»Sneen vældede ud hen på eftermiddagen, det ene frynsede fnug jog det andet, som gjaldt det om at komme først ned, og inden det blev mørkt, var Kjøbenhavn en hvid by. Henad midnat tog stormen til, og snefaldet blev tættere og tættere. Det røg med pudder fra tagene, og kom der et stormstød farende om hjørnet, klirrede glasset i gaslygterne som om de splintredes og barberskiltene fløj horisontalt ud og gav sig ynkeligt i hængslerne«.

Anderledes barsk og monumentalt har Johannes V. Jensen skildret vinteren på Mälarens frosne strømme, hvor Sten Sture døde:

»Sten Stures sygdom og smerte fik ende i den snævre slæde som en barnegråd, der tier, som en vugge, der står stille. Sneen smeltede ikke mere på hans ansigt. Så langt øjet rakte var det kun is og sne«.

Sjældent er selve menneskets vinter skildret på een gang mere nænsomt og mere storladent: » . . . sneen smeltede ikke mere på hans ansigt«.

*

Sneen kan på få timer forvandle et surt døgn til et strålende férige, når den »som et ark uden ord« lægger sig lunt og stille over alle ting. Men der skal jo nok være dem, der er mere tilbøjelige til at opfatte snefnuggene som onde væ-

sener, sådan som det sker i H. C. Andersens »Sneedronningen« -- hendes slot havde som bekendt »Vægge af den flygende Sne«, og alt var dér så iskoldt og trist, at der end ikke »kom saa meget som et lille Bjørnebal i Stand«.

Når Kong Vinter raser, gør man vel i at tænke på, hvad Kumbel engang sagde:

*Velkommen vinter!
Og velkommen vår!
Var lyset lys,
om mørket ikke fandtes-?*

Og når vi hygger os bag dobbelte vinduer og kryber sammen om ovnen – hvad enten det nu er olie fra oplagrede tropesomme fra titusinder af år siden, der luner stuen, eller kullene, der jo kun er planter fra tidligere jordperioder – så kan vi også mindes Ingemanns lille kønne sang, hvor det til at begynde med ganske vist hedder:

*I Sne staar Urt og Busk i Skjul,
det er saa koldt derude . . .*

men hvor det til sidst loves:

*Giv Tid, og Livets Træ bli'r grønt,
maa Frosten det end kue,
giv Tid, og hvad du drømte skønt,
du skal i Sandhed skue.*

- det er sager

Special drengesafdeling

Aage Løkke
Frederiksværk
Tlf. 345

- en god forbindelse i tøj

Julegaven lige netop fra

Fa. CHR. SCHMIDT

Nørregade 1
Frederiksværk
Tlf. 31

Smedie og Maskinværksted
Havnevej - Frederiksværk
Centralvarme og Oliefy

OSVALD KRAFT

Telefon 422 og 366

Joh. Reitzels efterfølger

E. Skougaard Rasmussen

Murermester
Specialist i
ildfast arbejde

✱ Tscherningsgade 5
Frederiksværk
Telefon 587 og 1697

Aut. Installatør
GODTHÅBSVEJ
Tlf. Frederiksværk 415
LYNGBLIK
Tlf. Liseleje 476

Brdr. A. og P. Møller

Jernbane

K. A. Hansen . Frederiksværk . Tlf. 148

kiosken

Julehefter
Jule- og nytårskort
Dag- og ugeblade
Tipsforhandler
Stort udvalg i
tobak, cigarer og
cigaretter samt
chokolade og
konfekt
Alt i de fineste
kvaliteter

Banken
for
Frederiksværk og Omegn
aktieselskab
Telefon no. 1

Gladelig Jul
GODT NYTÅR! - TAK FOR DET GAMLE!

E. og B. Zierbro
BLOMSTER . FRUGT . GRØNTSAGER
Jernbanegade 15, Frederiksværk
telefon 149, privat 241

Både til jul og til nytår,
ja, året rundt De får
altid fine varer hos Larsen:
Flæsk og kød, pålæg og farsen,
aldrig forgæves hos os de går!

Sv. E. Larsen
Slagter- og viktualieforretning
Strandvejen 17, telf. Frederiksværk 254

Den
RIGTIGE
ur- og guldsmedeforretning

S. P. Løkke & Søn
urmager og guldsmed
telf. Frederiksværk 286

CHR. OLSEN
Tømrermester

Maskinsnedkeri . Nørregade 52 . Telf. Frederiksværk 131

Køb manufakturvarer

hos FIRMA

KNUD ANDERSEN

Nørregade 13, Frederiksværk
Telefon 107

Se julevinduet!
få
gaveideen
hos

N. SANDNER
Nørregade 26, Tlf. Fr.værk 65

Sv. Aa. Olsen

Blikkenslager.
Aut. gas- og vandmester

Install. af W.C. og badeanlæg
Automatiske pumpeanlæg og
elektr. vandvarmere, olie fyr.

Nørregade 47, Frederiksværk
telefon 585

Poul
LIEBERKIND

Telefon Frederiksværk *17

Gennem generationer det rigtige indkøbssted
for gode manufakturvarer af enhver art.

tag
også om vinteren
med

Frederiksværkbanen
og
Gribskovbanen

HILLERØD OG OMEGNS BANK

17 steder i Nordsjælland

Fornuftige julegaver - Fikse julegaver

Kort sagt
julegaver
fra

Jens Holtegaard

Telefon Frederiksværk 83

Vi hjælper Dem altid gerne på gлед, hvis De mangler ideer!

Sigurd Henriksen
Tømrermester

»Solbakken« . Kregme . Telefon . Ølsted 137

Alt vedrørende tømrer-
og snedkerarbejde
Nyt såvel som reparationer
Herunder også alt
vedrørende sommerhusbyggeri
Tilbud og
overslag uden forbindende

*Køb Deres
gasolie - dieselolie
petroleum*

i

HUNDESTED KUL OG OLIE A/S

Telefon Hundested 200
og Frederiksværk 200

Overalt i Nordsjælland

Helsingø
Boghandel

P. Schwartz Sørensen

ØSTERGADE 19
TELEFON 1

Helsingø Hotel og Kro

ved
Chr. Asmussen
telf. 6

Udmærket madstede
Dejlig kaffe
Komfortable værelser
Selskabslokaler
Teatersal

Grand Hotel

ønsker
glædelig jul
FREDERIKSVÆRK

JULEGAVER

VIGGO SVENDSEN

Urmager . Guldsmed . Optiker
Frederiksværk . Telf. 201

H. ANDREASEN

Isenkram
Nørregade 24

Telefon 64
Frederiksværk

Stort udvalg i julegaver til hele familien!

Th. Pedersen
Kiosken Torvet
Frederiksværk
Tlf. 195 - 163

*Alle førende mærker
i cigarer, tobak, vine,
også i smukke
gaveæsker til julen
samt alt i konfekturner.
Julehefter
Dag- og ugeblade
Festtelegrammer
sendes overalt*

...Alt

Elektrisk

Smukke bordlamper
Moderne lampetter
Alt i El-køkkenudstyr
Brødristerere og Strygejern

Knud Løth

aut. Installatør
Tlf. Fr. værk 177 - Nørregade 20

Trælast & Bygningsartikler

H. Nobel
NOBEL
TØMMERHANDEL

Afdeling: **FREDERIKSVÆRK**
K. A. Larssensgade 2 . Telf. (03 345) 70

Afdeling: **HUNDESTED**
Søndergade 57 . Telf. (03 336) 3

ALT TIL BYGGERIET

ARNE HENRIKSEN

TØMRERMESTER

Karsemose

Telefon Frederiksværk 97

- også alt vedrørende sommerhuse

Leverer strøm til lys, kraft og varme til følgende sogne:

Torup, Melby, Kregme, Vinderød, Lille Lyngby, Strø, Græse, Sigerslevvester, en del af Slangerup landsogn og Tibirke og Ramløse Sand

Over følgende transformatorstationer:

1. Hundested, 2. Lynæs, 3. Torpmagle, 4. Torup,
5. Melby, 6. Evetofte, 7. Vinderød, 8. Brederød,
9. Kregme, 10. Hundested havn, 11. Ullerup, 12. Strøllille, 13. Strø, 14. Sigerslevøster, 15. Sigerslevvester, 16. Græse, 17. Hørup, 18. Store Lyngby, 19. Meløse, 20. Hald, 21. Hundested Isværk, 22. Hundested Motorfabrik, 23. Vinderød Enghave, 24. Støberled, 25. Hundested Vandværk, 26. Asserbo, 27. Liseleje, 28. Tollerup, 29. Kikhavn, 30. Nødebo huse, 31. Sverkindstrup, 32. Lynæs Vandværk, 33. Søndergade, Lynæs, 34. Vinderød by, 35. Auderødlejren, 36. Hvide Klint, 37. Lille Kregme, 38. Classens Dige, 39. Lindbjerg, 40. Lille Carlsminde, 41. Tibirke Sand, 42. Skovbo, 43. Asserbohus, 44. Carls-gave, 45. Lynæs havn, 46. Pilealle, Hundested, 47. Hundestedgaard, 48. Karsmose Overdrev, 49. Ramløse Sand, 50. Baghus, 51. Hundested Nord, 52. Melby Præstelod, 53. Asserbo Vandværk, 54. Torplille Vandværk, 55. Katholm, 56. Aasebro, 57. Torplille, 58. Vinderød Skov, 59. Lucernemelsfabrikken, 60. Enghavevejs Kloakpumpe, 61. Bavnhøj, 62. Kappelskov, 63. Møllevang, 64. Store Carlsminde, 65. Kregme sogns Vandværk, 66. Bakkely, 67. Fryse- og filetfabrikken, 68. Vibeshus, 69. Skovvang, 70. Torpmagle Savværk, 71. Degnebakken, 72. Regnholmgården, 73. Vinderød Enghaves Rensningsanlæg, 74. Græse Syd, 75. Sølager, 76. Strøllille by, 77. Strø Nord, 78. Sigerslevvester Strand, 79. Meløse by, 80. Gåscmosen, 81. Tisvilde by, 82. Kregme Nord, 83. Græse Strand, 84. Granhøjen, Kregme, 85. Strandgården, Hald, 86. Melby Sogns Vandværk, 87. Lille Lyngby, 88. St. Lyngby By, 89. »Jung høj«, 90. Enhavegård, 91. Galdebjerggård.

Tillid og tryghed

er dejlige ord for børn, voksne og et moderne pengeinstitut

Min far og mor har givet mig en **BØRNEOPSPARINGSKONTO**, og selv har de sikret sig en af de **SKATTEBEGUNSTIGEDE OPSPARINGSFORMER** i Frederiksborg Amts Sparekasse.

Tusinder af forældre i Nordsjælland forstår i tide at sikre sig gennem en økonomisk planlægning.

Den moderne sparekasse er levende i sin opbygning og med en praktisk forståelse for alle de opgaver, som ungdommen og de lidt ældre medborgere ønsker at få løst gennem et pengeinstitut.

Nordsjællands største sparekasse, med sine mange afdelinger og filialer, bør ganske naturlig være Deres rådgiver i økonomiske anliggender. Gælder det lån eller opsparing

- gå i

Frederiksborg Amts Sparekasse

- hele familiens pengeinstitut